

Kaisa Nuorala ja Miia Riipola

TUNNE TUNTEET, TAIDA NE TAITEELLA

Laulu- ja lorutyökalupakki Ylivieskan perhepäivähoitajille

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Joulukuu 2016**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Joulukuu 2016	Tekijä/tekijät Kaisa Nuorala ja Miia Riipola
Koulutusohjelma Sosiaaliala		
Työn nimi TUNNE TUNTEET, TAIDA NE TAITEELLA, Laulu- ja lorutyökalupakki Ylivieskan perhepäivähoitajille		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 45+6
Työelämäohjaaja Mari Keskitalo		
<p>Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä laulujen ja lorujen käyttöä Ylivieskan alueen perhepäivähoitajien arjessa sekä edistää niiden kautta lasten tunteiden käsittelyä eli tunnetaitojen osaamista. Toiminnallinen opinnäytetyö tuki lasten taide- ja kulttuurikasvatusta ja vuorovaikutustaitoja, jotka ovat osa sosiaalisia taitoja.</p> <p>Opinnäytetyön produkti, Laulu- ja lorutyökalupakki Ylivieskan perhepäivähoitajille, sisälsi teoriaa, ohjeistusta, loruja ja lauluja, tunnetehtäviä ja tunnekortit sekä muita vinkkejä ja linkkejä liittyen musiikkiin ja tunteisiin. Produktin aihe oli lähtöisin perhepäivähoitajien toiveista ja heidän tarpeistaan. Perhepäivähoitajat kokivat, että nykyään tunnetaitojen haasteet ovat lisääntyneet lapsilla ja lapset tarvitsevat enemmän tukea tunnetaitojen kehittymiseen ja oppimiseen. Kaikki produktin sisällölliset valinnat perustuivat teoriaan ja keskittyivät vastaamaan perhepäivähoitajien tarpeisiin.</p> <p>Raportin teoriaosuus käsitteli vuorovaikutusta, siihen liittyen sosiaalisia taitoja ja kiintymyssuhdetta, empatiaa, tunteita ja tunnekasvatusta sekä taidetta musiikin ja sanataiteen näkökulmista. Raportissa oli kuvattu opinnäytetyön toimintaprosessi ja perusteltu produktin sisältöön vaikuttaneet valinnat. Teoriaosuuden lähteinä oli käytetty monipuolisesti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, artikkeleita ja nettilähteitä.</p>		

Asiasanat Musiikki, perhepäivähoito, sanataide, taide, toiminnallinen opinnäytetyö, tunteet, työkalupakki, varhaiskasvatus, vuorovaikutus

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date December 2016	Author Kaisa Nuorala and Miia Riipola
Degree programme Social Services		
Name of thesis KNOW THE FEELINGS, HANDLE THEM WITH ART, a song and rhyme toolbox for the family day care providers of Ylivieska		
Instructor Leena Raudaskoski		Pages 45+6
Supervisor Mari Keskitalo		
<p>The aim of this practice-based thesis was to increase the use of songs and nursery rhymes in the use of family day care providers in the area of Ylivieska improving children's handling of feelings and emotional skills. The practice-based thesis supported children's art and cultural education and interaction skills, which are part of social skills.</p> <p>The product of the thesis, a song and rhyme toolbox for the family day care providers of Ylivieska, contained theory, guidance, rhymes and songs, emotional tasks and emotion cards and other tips and links related to music and emotions. The product's subject was from the family day care providers' wishes and needs. The family day care providers felt that nowadays children's challenges with emotional skills have increased and children need more support to develop and learn them. All the product's content choices are based on theory and concentrated to meet the needs of family day care providers.</p> <p>The main theory parts in the report were about interaction related to social skills and attachment relationship, empathy, emotions and emotional education and art from the music's and literary art's point of view. The report described the process of the thesis and argued choices which had effected to the contents of the product. The used sources for the theory part were from a wide range of literature, articles and web sources relating to subject.</p>		
Key words Art, early childhood education, family day care provider, feelings, interaction, literary art, music, practice-based thesis, toolbox		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	3
2.1 Lähtökohdat	4
2.2 Tavoitteet ja tarkoitus.....	4
2.3 Aiheesta muualta	5
3 PERHEPÄIVÄHOITO	7
4 VUOROVAIKUTUS.....	9
4.1 Sosiaaliset taidot	10
4.1.1 Kiintymyssuhde.....	11
4.2 Empatia.....	12
5 TUNTEET	14
5.1 Tunteiden kehitys varhaiskasvatusiässä.....	15
5.2 Tunnekasvatus.....	17
5.2.1 Tunnerehellisyys	19
5.2.2 Tunnetaidot	19
5.2.3 Tunnetaitojen haasteet	20
5.2.4 Tukeminen.....	22
6 TAIDE	24
6.1 Sanataide ja kieli.....	25
6.2 Musiikki.....	26
6.2.1 Musiikki tunteiden tulkkina.....	28
6.2.2 Musiikin vaikutus lapsiin	29
7 PROSESSIKUVAUS.....	31
8 POHDINTA	36
LÄHTEET	39
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Prosessikuvaus.....	31

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen on tuettava tavoitteellisesti muun muassa lapsen kehollisen, sanallisen ja musiikillisen ilmaisun kehittymistä. Vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen edistäminen on myös yksi varhaiskasvatuksen keskeisistä tehtävistä. Identiteetin, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että ihminen ymmärtää muita, osaa ilmaista itseään sekä omaa hyvät vuorovaikutustaidot. (Opetushallitus 2016, 14-16.) Yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on vuorovaikutus- ja yhteistyötaitojen edistäminen (Varhaiskasvatustilanne 8.5.2015/580, § 2a).

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Ylivieskan perhepäivähoitajien sekä päivähoitotoimiston kanssa. Opinnäytetyön produktin tarkoituksena on lisätä perhepäivähoitajien teoreettista musiikista, sanataiteesta ja tunteista sekä antaa käytännön työvälineitä lorujen, laulujen, tunnetehtävien ja tunnekorttien muodossa hoitajien käyttöön arjessa lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tukemaan. Opinnäytetyön produktissa keskitytään erityisesti varhaiskasvatusikäisten lasten tunteiden käsittelyyn musiikin ja lorujen avulla. Aihe tuli toivomuksena perhepäivähoitajilta itseltään. Opinnäytetyön pohjimmainen tavoite on lisätä laulujen ja lorujen käyttöä päivähoitotoimiston arjessa.

Tämän opinnäytetyön produkti on omalta osaltaan ylläpitämässä lasten kulttuuriperinnettä lisäämällä lorujen ja laulujen käyttöä perhepäivähoitotoimiston arjessa; ehkäpä perhepäivähoitajat innostuvat käyttämään loruja arjessa laajemminkin. Produktin välityksellä myös laulut ja lorut saavat tekijöineen näkyvyyttä. Produktin avulla tuetaan perhepäivähoitajia taidekasvattajina sekä sosiaalisten taitojen ja vertaisryhmän tukijana tehden samalla ennaltaehkäisevää työtä kohentamalla lasten tunnetaitoja. Näin ollen puutteellisten tunnetaitojen aiheuttamia ongelmia voidaan ennaltaehkäistä. Täten produktilla on merkitystä niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntasellakin, sillä lapsi vaikuttaa ympäristöönsä ja toisinpäin.

Produktin työstäminen aloitettiin keräämällä teoreettista tietoa ja sen pohjalta sopivia lauluja ja loruja eri lähteitä hyväksikäyttäen. Työn pohjustukseksi oltiin yhteydessä perhepäivähoitajiin ja päivähoitotoimistoon. Sitä kautta kerättiin vinkkejä työkalupakin toteuttamiseen, sisältöön ja muotoon. Lopuksi työ esiteltiin päivähoitotoimistolla ja annettiin perhepäivähoitajien käyttöön. Per-

hepäivähoitajille tehdyn konkreettisen työkalupakin, eli produktin rinnalle kirjoitettiin toiminnallisen opinnäytetyön raportti, johon sisällytettiin teorialtietoa vuorovaikutuksesta, tunteista, taiteesta musiikin ja sanataiteen osalta sekä perhepäivähoidosta.

Opinnäytetyön raportissa käytettiin lähteinä kirjoja lähinnä sosiaaalialalta sekä muita aihetta käsitteleviä kirjoja, artikkeleita sekä nettilähteitä muun muassa tutkimusten ja artikkelien muodossa. Opinnäytetyön produktissa lähteinä käytettiin runsaasti eri laulu- ja lorukirjoja, papunet-verkkosivustoa sekä teorialähteitä, jotka ovat osittain samoja kuin opinnäytetyön raportissakin.

Opinnäytetyön keskeisimpiä käsitteitä ovat perhepäivähoito, vuorovaikutus; jota käsitellään omassa luvussaan sosiaalisten taitojen, kiintymyssuhteen sekä empatian kautta; tunteet, jota käsitellään tunteiden kehityksen ja tunnekasvatuksen kautta omassa luvussaan sekä taide, jota käsitellään sanataiteen ja musiikin kautta omassa luvussaan.

2 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on toiminnan kehittäminen, ohjeistaminen tai järjestyttäminen työelämälähtöisesti. Näin ollen toiminnallinen opinnäytetyö tarvitsee yleensä toimiksiantajan. Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta sisältäen toiminnallisen osuuden, tuotteen, ja opinnäytetyöraportin. (Vilka & Airaksinen 2003.) Tämän toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistapana on kirjallinen tuotos perhepäivähoitajille ja sen työelämäyhteistyönä toimi Ylivieskan päivähoidon ohjaaja.

Toiminnallinen opinnäytetyö tuotoksineen pohjaa ammattiteoriaan ja sen tutkimuksiin sisältäen myös teoreettisen viitekehysosuuden. Tekijöiltä edellytetään tutkivaa ja kehittävää otetta. Tutkimus jääkin selvityksen tekemisen tasolle ja tätä käytetään tiedonhankinnan apuvälineenä. Tutkivan otteen tulisi näkyä perusteltuina valintoina teoreettiseen lähestymistapaan, perusteltuina ratkaisuin, sekä oman tekemisen ja kirjoittamisen pohtivana ja kriittisenä suhtautumisena. Viitekehys rakentuu teoreettisesta lähestymistavasta. Toiminnallisen opinnäytetyön tuote tulee valita kohderyhmän mukaan sellaiseksi, että kokonaisilmeestä tunnistetaan tavoitellut päämäärät. (Vilka ym. 2003; Falenius, Leino, Leinonen, Lumme & Sundqvist 2006.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotetta suunnitellessa on mietittävä, mikä merkitys tuotteella on sille valitulle kohderyhmälle. Tuotteen tulisi olla selkeä ja mahdollisimman käyttökelpoinen. Kohderyhmältä olisi hyvä pyytää palautetta myös tuotteen käytettävyydestä. Kaikkia tuotteen valintoja tehdessä on otettava huomioon alan teoriat sekä tietotaito; valinnat on perusteltava teoreettisesti. Opinnäytetyön raportissa käsitellään valintoja, jotka ovat olleet tuotteen tuottamisen taustalla. Raportissa avataan kaikki ne valinnat, jotka ovat vaikuttaneet tuotteen valmistamiseen. (Vilka ym. 2003.) Prosessikuvausta käsittelevässä luvussa kerrotaan tuotteen valmistusprosessista sekä valinnoista, joita tuotetta tehdessä on tehty. Vuorovaikutusta, tunteita ja taitetta käsittelevät luvut antavat teoreettisen viitekehysten näihin tuotteen valmistamiseen vaikuttaneisiin valintoihin.

Tuotteeseen on koottu tiivistelmä tämän raportin tunteita sekä taitetta käsittelevistä luvuista, siltä osin, kun hoitajien arvioitiin teoriasta hyötyvän (LIITE 1). Nämä teoriat kertovat tunteiden käsittelyn tärkeydestä, vinkkejä laulujen ja laulujen käyttöön sekä siitä, miten laulut ja laulut tukevat

vuorovaikutusta, empatian kehitystä sekä tunteiden käsittelyä. Teoriatieto on ollut pohjalla myös produktin loruja ja lauluja valittaessa.

2.1 Lähtökohdat

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö sai alkunsa ideasta jatkaa aikaisemman sosionomiopintoihin liittyvän harjoitustyön aihetta. Aiheena aikaisemmassa työssä oli musiikin vaikutus lapsiin päiväkodin ryhmätilanteessa. Työn tulokset osoittivat musiikilla olevan paljon positiivisia vaikutuksia lapsen kasvuun, kehitykseen ja ryhmässä toimimiseen. Tästä saimme innostuksen kipinän toiminnalliseen opinnäytetyöhön, joka pohjautuu edellisen työn teemaan. Toiminnallisen opinnäytetyön kohderyhmäksi valikoituivat perhepäivähoitajat. Valinnan perusteena oli se, että Ylivieskassa ei perhepäivähoitajiin kohdistu paljonkaan opinnäytetöitä eikä muitakaan opiskelijoiden projekteja. Toinen peruste valinnalle oli se, että perhepäivähoitajilla on käytettävissään vähemmän materiaalia kuin päiväkodeilla, joten perhepäivähoitajien ajateltiin hyötyvän opinnäytetyöstä päiväkoteja enemmän.

Opinnäytetyön varsinainen teema nousi kyselyn pohjalta, jonka suoritimme perhepäivähoitajille perhepäivähoidon ohjaajan välityksellä. Toivottuja teemoja oli runsaasti, mutta päällimmäisenä teemoista nousi tunteiden käsittelyyn liittyvät aihealueet. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui ja rajautui lasten tunteiden käsittely musiikin ja myös loruja avulla. Lorut valikoituivat mukaan, sillä monet perhepäivähoitajat kertoivat musiikin olevan kiinnostava, mutta haastava aihealue puutteellisten musiikkitaitojen vuoksi, esimerkiksi nuottien lukeminen koettiin hankalaksi.

2.2 Tavoitteet ja tarkoitus

Tästä opinnäytetyöstä syntyi toiminnallinen osuus, eli produkti, ja teoreettinen raportti. Produkti on nimeltään Laulu- ja lorutyökalupakki varhaiskasvattajille, ja sen tavoitteena on sisältää mahdollisimman kattava ja arkeen sopiva valikoima lauluja ja loruja tunteiden käsittelyyn liittyen, lisäten tunteista puhumista, niiden kohtaamista ja tunnistamista laulujen ja loruja avulla päivähoiton arjessa. Työkalupakki sisältää myös käytännön teoriaa musiikista varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä tunteista ja tunteiden käsittelystä perhepäivähoitajien hyödynnettäväksi.

Opinnäytetyön produktista perhepäivähoitajat saavat työvälineitä tunteiden käsittelyyn lasten kanssa sekä tietoa tunteista ja vinkkejä tunnekasvatukseen. Näin ollen lasten tunteet tulevat perhepäivähoidon arjessa näkyviksi ja lapset oppivat käsittelemään tunteitaan hoitajien avustamina. Tällä voidaan ehkäistä myöhemmällä iällä ilmeneviä ongelmia, joita puutteelliset tunteetaidot voivat aiheuttaa.

Työkalupakin tarkoituksena on toimia rikastuttavana tekijänä päivähoidon arjessa ja olla sisältönsä kautta avuksi lasten tunteiden käsittelyssä. Koska aihe ja idea lähtivät kohderyhmältä, perhepäivähoitajilta, voidaan olettaa työkalupakin tulevan tarpeeseen ja näin ollen myös käyttöön. Tekijöille itselle on tästä myös hyötyä tulevana varhaiskasvattajina, ja aiheesta kiinnostuneet voivat käyttää tämän opinnäytetyön raporttia hyödykseen.

2.3 Aiheesta muualta

Outi Peterin mukaan keskeinen alue lasten kehityksen tukemiseen on musiikki. Hän epäilee, että tähän mennessä saadut tutkimustulokset, jotka tämän osoittavat, ovat vasta jäävuorenhuippu. Musiikista löytynee lisää hyviä vaikutuksia, joita ei vielä tiedetä. (Valta 2013.)

Musiikki tallentaa koko inhimillisen tunneskaalan, kerrotaan Valamiehen (2005) artikkelissa Musiikki soittaa tunteita. Jokainen kulttuuri tuntee musiikin. Musiikin monet elementit vetoavat perustunteisiin, jotka ovat yhteisiä koko ihmiskunnalle. Korkeat ja matalat äänet, tempo, äänenvoimakkuudet ja rytmit, nuottien kestot ja sanat vaikuttavat kaikki musiikin tunnelmaan, joilla voidaan ilmaista esimerkiksi surua ja iloa. Musiikki voi viedä jopa aikamatkalle tuttujen sävelien avulla. (Valamies 2005.)

Musiikki vaikuttaa aivoissa laajalla alueella ja muokkaa niiden toimintaa esimerkiksi siten, että muusikko herkistyy omalle soittimelleen tehokkaammin. Musiikilla on tunteiden säätelijänä ja yhteishengen luoja myös vaikutus vuorovaikutuksellisuuteen. Se kehittää keskittymiskykyä ja vahvistaa motivaatiota suoriutumiseen. Rytmien avulla voidaan avittaa kommunikaation oivallusta esimerkiksi kehitysvammaisten lasten kohdalla. Improvisointi taas kehittää vuorovaikutustaitoa, kun lapsi on levoton. Musiikkia voidaan käyttää terapiatyössä myös esimerkiksi depression hoitamiseen. (Valamies 2005.)

Talvitien (2006) kasvatustieteen pro gradu -tutkielma Runo herättää ihanan suojaavan tunteen käsittelee lyriikkaa harrastavien lasten kokemuksia sanataidekerhosta ja kerhon kasvattavia merkityksiä. Selvityksen tarkoituksena oli myös se, miten lasten lyriikkaa paljon esittäneet ja lukeneet lapset tulkitsevat niitä ja millaiset ovat lyriikan kasvattavat merkitykset. Lapsen psyykkiselle kehitykselle on tärkeää, että hänelle luetaan satuja. Runoista ja saduista tulevia tunnetiloja ja mielikuvia voi käyttää pohtimalla, minkälaisia satujen ja runojen herättämiä kokemuksia lapselle tulee: lapsi voi muistaa, että hän on itsekin kokenut samankaltaisia tunteita kuin kerrotussa lyriikassa. (Talvitie 2006.)

Tunne-elämään vaikuttaminen nousee keskeiseksi runoissa ja saduissa. Niiden avulla opitaan kokemuksia myötätunnosta. Lapsi voi kehittää muiden huomioimiskykyä, kun ymmärtää esimerkiksi loukatuksi tulemisesta tai kaveriporukan ulkopuolelle jättämisestä aiheutuvia tunnetiloja. Koska satujen juuret ovat arkipäiväisissä tilanteissa, ne koskettavat lasta esimerkiksi tunnustaen lapsen vaikeudet ja mielenliikkeet sekä tarjoten ratkaisuja pulmiin ja jopa psyykkisiin ongelmiin. Sadut ovat minää vahvistavia ja sallivat sen, että lapsi löytää itse tiedon. Satuhahmoin voi samaistua ja itse sadun kautta päästä maailmaan, jossa haluaisi olla. Lapsi samaistuu satuihin tunnetasolla luontevammin kuin aikuinen. (Talvitie 2006, 36-40.)

Atu aloittaa artikkelinsa kertomalla, että tunteet ovat olennainen osa ihmisten elämää ja ne vaikuttavat fyysiseen hyvinvointiin. Hän siteeraa artikkelissaan Jyväskylän yliopiston varhaiskasvatuksen professori Marja-Leena Laaksoa. Ihminen voi aiheuttaa itsellensä haittaa tukahduttamalla tunteensa, sillä tunteiden kohtaaminen ja ilmaisu ovat hyvinvoinnille merkittäviä. (Atu 2012.)

Tunteet, jotka ovat olennaisena osana ihmistä, aiheuttavat muutoksia fysiologisiin toimintoihin, esimerkiksi sykkeeseen, verenvirtaukseen ja hormonieritykseen. Tukahdutettu tunne, jota ei osata tai uskalleta ilmaista, jää kehoon. Tämä johtuu aivokemiasta. Persoonallisuus ja temperamentti-aihteet vaikuttavat siihen, mitä ikävistä tunnekokemuksista saattaa seurata. Esimerkiksi vetäytyminen, hallitsematon käyttäytyminen ja somaattinen oirehdinta saattavat tulla kyseeseen. Hyvää oloa ja vointia on seurauksena tunteiden ilmaisemisesta ja niiden työstämisestä. Hyvät tunnetaidot eivät aiheuta pahaa oloa muille, kun tunteita ilmaistaan ja työstetään. Se on olennaista. (Atu 2012.)

3 PERHEPÄIVÄHOITO

Kuten jo aiemmin on mainittu, produktin kohderyhmäksi valikoituivat perhepäivähoitajat. Yksi syy on se, että perhepäivähoito on toinen merkittävimmistä päivähoidon muodoista päiväkotien ohella (Reunamo 2007, 148-158). Perhepäivähoito jää toisinaan päiväkotitoiminnan varjoon, kuten Reunamokin (2007, 148-158) toteaa. Produktin yhtenä lähtökohtana on rikastuttaa perhepäivähoitajien arkea erilaisten laulujen ja lorujen avulla sekä lisätä hoitajien ammattitaitoa produktin sisältämän teoriaosuuden avulla (LIITE 1). Perhepäivähoiton suunnittelu saattaa perhepäivähoitajille tarkoittaa suunnitelmavarastoa, josta on ammentavissa suunnitelmia tarpeen mukaan (Reunamo 2007, 148-158). Arjen rikastuttamisen ohella produkti toimiikin laulu- ja loruvarastona, josta perhepäivähoitajat voivat ammentaa materiaalia tunteiden käsittelyyn.

Perhepäivähoito on varhaiskasvatusta, joka tapahtuu pienissä ryhmissä ja siksi se onkin yksilöllistä. Lapsiryhmän toimintaa toteutetaan vanhempien kanssa yhdessä laadittujen varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Ylivieskassa perhepäivähoitajat tekevät tiimityötä. Tiimityö mahdollistaa vertaisryhmän eri-ikäisille lapsille ja sen tavoitteina on suunnitella sekä kehittää yhteistä toimintaa. Perhepäivähoito voi tapahtua hoitajan kotona, lasten kotona tai ryhmäperhepäiväkodissa. (Ylivieskan kaupunki 2014.) Perhepäivähoitoa ohjaa varhaiskasvatuslaki (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580, § 1).

Varhaiskasvatuslaki määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteiksi muun muassa tarjota lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia sekä kulttuuriperintöön ja taiteisiin perustuvaa toimintaa. Varhaiskasvatuksen tulee myös kehittää lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä ohjata lapsia kunnioittamaan toisia ihmisiä. (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580, § 2a.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, jotka ohjaavat kaikkea varhaiskasvatusta, korostetaan lasten vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen merkitystä; vuorovaikutustaidoilla on suuri merkitys hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan musiikillisia kokemuksia muun muassa laulamalla ja loruilemalla heidän kanssaan. (Opetushallitus 2016, 22-23; 40-42.)

Kielellisen identiteetin rakentumista sekä kielellisten taitojen kehittämistä tulee tukea varhaiskasvatuksessa. Lasten kiinnostusta teksteihin tulee vahvistaa. Kielellisten taitojen kehittämisellä on yhteys vuorovaikutustaitojen kehittymiseen sekä kulttuuriseen osaamiseen. Lapsia tulee kannustaa kommunikoimaan sekä aikuisten että toisten lasten kautta, jotta heidän vuorovaikutustaitonsa kehittyisivät. Varhaiskasvatuksen tulee tukea myös lasten sanallisen ja musiikillisen ilmaisun kehittymistä, tutustuttaa lapsia kulttuuriperintöön ja eri taiteenaloihin sekä mahdollistaa lapsille taiteen ja kulttuurin kokeminen. Taiteellisella ilmaisulla tarjotaan lapsille kanavia, joiden avulla he voivat tehdä tunteensa näkyviksi. (Opetushallitus 2016, 41-43.)

Produktin avulla Ylivieskan alueen perhepäivähoitajat, joita on noin neljäkymmentä, voivat tarjota lapsille taiteellista ja kulttuurista kokemista lorujen ja laulujen muodossa, tukea lasten kielellisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Loruilu ja laulaminen tukevat varhaiskasvatuksen musiikillista orientaatiota ja kehittävät lasten musiikillista ja sanallista ilmaisutaitoa.

4 VUOROVAIKUTUS

Vuorovaikutus ei ole yhdensuuntaista, sillä ympäristö ja yksilö vaikuttavat toisiinsa. Yksilö voi muuttaa ympäristöään omalla käyttäytymisellään ja ottaa siltä vastaan vaikutteita kognitiivisten valmiuksiensa mukaan. Yksilön psyykinen kehitys on jatkuvaa läpi elämänkaaren. Siihen vaikuttavat sisäiset tekijät, muun muassa perimä, ja ulkoiset tekijät eli ympäristö ja vuorovaikutus. Vuorovaikutus on myös sosiaalista kanssakäymistä, joka voi olla kielellistä ja ei-kielellistä. Ei-kielelliseen vuorovaikutukseen kuuluvat erilaiset eleet kasvojen, kehon, liikkeen ja äänen välittämisenä. Eleistä saatu informaatio voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Voidaan sanoa, että vuorovaikutus on sosiaalinen suhde, joka perustuu vaihtoon ja säätelyyn. (Lyytinen, Eklund & Laakso 1998, 40-60; Antola 2011, 3-4.)

Varhaista vuorovaikutusta esimerkiksi lapsen ja vanhemman välillä kuvataan vuorottelun periaatteella; tämä liittyy katseiden, eleiden, ilmeiden ja ääntelyn vuorotteluun. Vuorovaikutuksen perusrakenne muodostuu molempien osapuolten toimintojen täydentäessä toisiaan. Ensimmäisinä elinkuukausina vastavuoroiset vuoropuhelut muodostavat tärkeän osan vuorovaikutuksesta. Nämä vuoropuhelut syntyvät vanhemman jäljitellessä lapsen ääntelyä ja kasvonilmeitä. Lapsi oppii pian jäljittelemään vanhemman toimintaa, jolloin näistä vuoropuheluista syntyy vuorovaikutusketjuja, esimerkiksi lapsi hymyilee, kun hänelle hymyillään. (Lyytinen ym. 1998, 41-60; Antola 2011, 3-4.)

Onnistuneen vuorovaikutuksen edellytyksenä on tunteiden merkityksen ymmärtäminen ja valmius omien tunneälytaitojen kehitykseen. Omien tunteiden oppiminen ja kohtaaminen mahdollistavat onnistuneessa vuorovaikutuksessa toimimisen muiden kanssa. Vuorovaikutuksen kehittämisesä avainasia on itsetietoisuus: omien tunteiden ymmärrys ja hallinta. (Antola 2011, 4-3.) Vuorovaikutustaidot muodostuvat sosiaalisista taidoista ja tunnetaidoista (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 31).

Lasta tulee kunnioittaa oman elämänsä asiantuntijana. Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen on oltava tasavertainen, jotta lapsi oppii itsenäistä ajattelua ja saa uskoa omiin aisteihinsa ja kokemuksiinsa. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa, 1991, 10-11.) Varhaiskasvattaja antaa lapsille pedagogista rakkautta eli kasvattaja hyväksyy lapsen, on kiinnostunut

häneistä ja hänelle mahdollistetaan yhteenkuuluvuuden tunteen kokemista (Marjamäki ym. 2015, 29-31).

Produktin yhdeksi hyödyksi voidaan mainita se, että se lisää osaltaan perhepäivähoitajien ja lasten välistä vuorovaikutusta arjessa. Se antaa perhepäivähoitajille lorujen ja tunnekorttien muodossa välineen, jolla lähestyä lasta. Hoitaja voi esimerkiksi lukea lorun ja keskustella siitä sen jälkeen lapsen kanssa tai näyttää lapselle erilaisia tunnekortteja ja pyytää lasta näyttämään, miltä hänestä sillä hetkellä tuntuu, tämän jälkeen lapsen sen hetkisestä tunteesta voidaan keskustella yhdessä.

4.1 Sosiaaliset taidot

Myönteinen vuorovaikutus, vuorottelu, yhdessä leikkiminen ja tekeminen, auttaminen ja vaihtaminen ovat tavallisia sosiaalisia taitoja, joita lapsi tarvitsee (Kanninen ja Sigfrids 2012, 153-204). Kasvattajan tehtävä on opettaa lapsille sosiaalisia taitoja, jotta lasten jokapäiväinen elämä olisi sujuvampaa ja arki mutkattomampaa. Kun lapsella on tarpeeksi hyvät sosiaaliset taidot, kanssakäyminen on lapselle palkitsevaa ja lapsi oppii nauttimaan vuorovaikutuksesta ja tunteiden osoittamisesta sekä niiden vastaanottamisesta (Keltikangas-Järvinen 2010).

Sosiaalisuus tarkoittaa halua olla muiden ihmisten kanssa. Näin ollen sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot ovat eri asioita, sillä sosiaalisilla taidoilla ja sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan kykyä tulla muiden ihmisten kanssa toimeen. Sosiaaliset taidot ja sosiaalinen kompetenssi sisältävät muun muassa sosiaalisten tilanteiden analysointiin, toisten mielialojen ymmärtämiseen, neuvotteluun ja kompromissien tekemiseen liittyviä taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2012, 49-51.) Moraali ja etiikka liittyvät myös osaksi sosiaalisia taitoja; tehokas ja toimiva vaihtoehto ei riitä, vaan sosiaalisesti taitava valitsee sen vaihtoehdon, joka on lisäksi eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23-25.)

Ihmisen ensimmäisenä sosiaalisena taitona voidaan pitää kiintymyssuhteen muodostamista. Kiintymyssuhteessa lapsi oppii perustan sosiaaliselle vuorovaikutukselle: ihmisten suhtautumisen toisiinsa. Lapsen synnynnäinen temperamentti ja perimä vaikuttavat siihen, kuinka luontevasti hän oppii sosiaalista kanssakäymistä ja kuinka halukas hän on oppimaan sitä. Sosiaaliset taidot kuitenkin tulevat oppimalla eikä lapsen luontainen valmius määrää niiden kehittymistä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-25.)

Valtaosa taidoista, joita tarvitaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen, opitaan lapsuusiässä ikätovereiden kanssa toimiessa. On tärkeää tunnistaa yksilölliset tarpeet, vahvistaa positiivista miäkäkuvaä ja motivaatiota sekä muutosten aikaansaaminen ryhmätasolla, kun pyritään tukemaan lasten sosiaalisia taitoja. (Poikkeus 1998, 122-138.) Kasvattajan onkin tärkeä huomioida lapset sekä yksilöittäin että ryhmänä, kun sosiaalisia taitoja ja niihin olennaisesti liittyviä tunnetaitoja opetellaan. Kasvattajat voisivatkin suunnitella ja tietoisesti toteuttaa sosiaalisten taitojen harjoittelua arjessa (Kanninen ym. 2012, 153-204).

4.1.1 Kiintymyssuhde

Tärkein kehitystehtävä lapsella on kiintymyssuhde aikuisiin, jotka ovat hänelle tärkeitä tunnetasolla. Tämä tarkoittaa, että heihin on luotu emotionaalisesti merkittävä side. Kiintymyssuhde on pohja lapsen kognitiiviselle kehitykselle, sosiaalisille taidoille ja sosiaaliselle kehitykselle. Kiinteä yhteys emotionaalisesti tärkeisiin ihmisiin kasvattaa lasta yksilöksi, joka on psyykkisesti tasapainoinen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-27.) Lapsen turvallisuuden tunne perustuu myös turvalliseen vertaisryhmään, koska sellaisessa voi ajatuksiaan ja tunteitaan jakaa turvallisesti, tiedostan ja kokien, että hyväksytään omana itsenään (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 44).

Kun lapsen kiintymyssuhde on turvallinen, hän rakentaa käsityksen ihmisten suhtautumisesta toisiinsa sekä omasta itsestään. Tätä tukevat positiiviset hoivakokemukset, jotka luovat tunteen omasta arvokkuudesta ja pohjaa hyvälle itsetunnolle. (Keltikangas-Järvinen 2012.) Turvallisesti kiintynyt lapsi tuntee, että häntä rakastetaan juuri sellaisena kuin hän on (Haapsalo ym. 2016, 44).

Lapsen negatiiviset kokemukset synnyttävät turvatonta kiintymyssuhdemallia. Kokemukset voivat olla esimerkiksi sellaisia, että aikuinen ei ole lapselle saatavilla eikä anna lapselle vastinetta psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin. Tämä aiheuttaa sen, että lapsi ei opi turvallista tunteiden käsittelyä ja tunteiden käsittely jää tuettomaksi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Lapsi, joka tuntee turvallisuutta, osaa turvattomuutta kokenutta paremmin säädellä toimintaansa ja eläytyä toisen asemaan.

(Haapsalo ym. 2016, 44). Lapsi tarvitsee turvallista kiintymyssuhdetta empatiataitojen kehittymiseen (Keltikangas-Järvinen 2010, 134-136).

Puutteellisiksi jääneet hoivakokemukset aiheuttavat myöhemmin sen, että ihmisellä on kielteinen käsitys muista, itsestään ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Kiintymyssuhdemallit ovat yhteydessä sosiaalisten taitojen kanssa. Ne korreloivat hyvien ystävien määrään ja yksinäisyyteen. Erään tutkimuksen mukaan turvallisesti kiintyneillä ihmisillä on läheisiä ystäviä ja he ovat taitavia sosiaalisesti. Vaikeus pitkäaikaisten ystävyysuhteiden ylläpidossa ja yksinäisyys liitetään taas turvattomaan kiintymyssuhteeseen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-48.)

4.2 Empatia

Empatialla tarkoitetaan kykyä asettua toisen asemaan mielikuvien avulla; ihminen kuvittelee miltä toisesta tuntuu. Eli empatian kannalta kyky muodostaa mielikuvia on välttämätöntä. Empatian avulla tulkitaan muiden ihmisten mielten sisältöjä, aikeita, tavoitteita ja kokemuksia, viritytään ikään kuin samalle taajuudelle toisen ihmisen kanssa. Tällöin ihmisen on helpompi ymmärtää ja toimia toisten kanssa vuorovaikutuksessa. (Nummenmaa 2010; Keltikangas-Järvinen 2010; Peltonen 2000a, 73-83.)

Jokaisen lapsen empatiakyky kehittyy yksilöllisesti aikuisen esimerkin välityksellä pienestä asti varhaisissa ihmissuhteissa. Esimerkiksi vanhempi rauhoittelee itkevää vauvaa ja tällöin vauva aistii vanhemman välittämisen. Lapsi tarvitsee tiivistä ja läheistä vuorovaikutusta oppiakseen sisäisten tilojen heijastumista ulkoiseen käyttäytymiseen. Kun lapsen kohdistetaan empatiaa, oppii lapsi itsekin empaattisuutta, eli empatia perustuu vastavuoroisuuteen. Toisen asemaan asettumista voidaan harjoitella jo lapsena esimerkiksi tarinoiden ja satujen avulla. (Nummenmaa 2010; Keltikangas-Järvinen 2010; Peltonen 2000a, 73-83.)

Perhepäivähoitajille tehdyssä työkalupakissa on paljon erilaisia lauluja ja loruja, joiden avulla perhepäivähoitajat voivat yhdessä lasten kanssa harjoitella toisen asemaan asettumista. Työkalupakkiin on valikoitu tarkoituksella myös voimakkaita tunteita herättäviä lauluja ja loruja, jotta ne herättäisivät mahdollisimman monissa lapsissa tunteita. Työkalupakkiin on tietoisesti valikoitu sekä negatiivisia että positiivisia tunteita käsitteleviä lauluja ja loruja, jotta lapset saisivat mahdollisimman paljon kokemuksia erilaisista tunteista ja toisten asemaan asettumista. Tätä kautta myös heidän empaattisuutensa kehittyy mahdollisimman monipuolisesti.

Empatian puute liitetään psykopatiaan (Nummenmaa 2010, 134). Aina empatian puute ei kuitenkaan tarkoita, että henkilö kärsisi psykopatiasta, sillä autismikirjon häiriöissä esiintyy myös empatian puutetta. Autististen lasten on hankala tunnistaa toisten tunnetiloja ja ajatuksia, empaattisuus on hankalaa, vaikka autistinen lapsi kykeneekin siihen. (Laitinen 2015, 25-27.) Empatian puute voi johtua myös turvattomista kiintymyssuhteista, kuten jo edellisessä alaluvussa todettiin.

Empatia ja sympatia ovat läheisiä käsitteitä, sillä myös sympatia liittyy tunteiden tarttumiseen. Sympatian lopputulos on kuitenkin erilainen kuin empatialla, vaikka ne kumpikin liittyvät muiden mielen sisältöjen tulkitsemiseen ja sisältöihin vastaamiseen. Sympatiassa tunteet muuttuvat toista kohtaan tarkoituksenmukaiseksi, kun empatiassa ne tarttuvat suoraan samankaltaisina. Esimerkiksi empatiassa suru tarttuu toisesta ihmisestä, mutta sympatiassa suru voi aiheuttaa toisen tyyppisiä tunteita, esimerkiksi sääliä. Sääli auttaa toimimaan surevan ihmisen hyväksi, kun säälivä keskittyy lohduttamaan surevaa eikä suremaan itse. Sekä sympatialla että empatialla on omat tehtävänsä sosiaalisen vuorovaikutuksen helpottamiseksi. (Nummenmaa 2010, 133.)

5 TUNTEET

Tässä luvussa keskitytään tunteisiin, tunnetaitoihin, tunnerehellisyyteen sekä lasten tunnetaitojen kehitykseen, haasteisiin ja tukemiseen. Seuraavassa luvussa, joka käsittelee taidetta, käsitellään taiteen, sanataiteen ja musiikin vaikutuksia tunteisiin ja tunnetaitoihin.

Kaikissa ihmisen tekemisessä ovat mukana tunteet, ne ohjaavat toimintaamme. Tunteet voivat kuluttaa energiaa, mutta voivat myös antaa sitä. Etenkin tukahdutetut tunteet vievät suuren määrän energiaa. Tunteita on mahdoton arvottaa, eikä niitä voida jakaa kielteisiin tai myönteisiin, koska ne ovat yksilöllisiä ja jokainen tuntee tunteet eri tavalla. Tunteiden ilmaiseminen on taito, joka lisää merkittävästi ihmisen hyvinvointia. Itsetarkkailulla ja omien tunteiden havainnoinnilla voidaan parantaa itsetuntemusta. Tunteiden avulla ihminen ohjautuu toimimaan tilanteen mukaan. Tunteet eivät aina ole selkeitä, vaan usein sekoittuvat keskenään. Kasvattajan on oltava riittävän tietoinen tunteista ja tunteiden vaikutuksesta, sekä yleisellä tasolla että yksilötasollakin, koska kasvatus on vuorovaikutusta, jolla vaikutetaan lapseen. (Opetushallitus 2013.)

Tunteita tunnetaan kaikkien aistien kautta ja ne sijaitsevat ihmisen koko kehossa. Ilmeet ovat sanattomia viestejä ihmisen tunteista. Niiden avulla voi nähdä miltä ihmisestä tuntuu tietämättä kuitenkaan tunteen syytä. Ihmisen perustunteita ovat ilo, suru, pelko, viha, inho ja hämmästyminen. Tunteita tunnetaan neljällä eri tasolla, jotka ovat fysiologian, ilmaisun, sosiaalisen tason ja subjektiivisuuden kokemus. Ihmisellä on taipumus vertailla tunteita toisiinsa, muistella ja pohtia omia tunnekokemuksiaan sekä tunteidensa voimakkuutta ja tyypillisyyttä. Tämän pohjalta tunteita on myös mahdollista käsitellä ja säädellä. Ihmistä ei voi kuitenkaan pakottaa kokemaan mitään tunteita ja tunteita on myös mahdotonta tuottaa suunnitelmallisesti. (Opetushallitus 2013.)

Tunnereaktiot voidaan jakaa kolmeen eri tasoon: neurofysiologisiin ja biokemiallisiin reaktioihin (esimerkiksi sydämen hakkaus, vapina, kasvojen punoitus), motorisiin ja käyttäytymiseen liittyviin reaktioihin (eli tunteiden ilmaiseminen tekojen kautta) sekä tunteiden nimeäminen kielellisesti (Webster-Stratton 2010).

Tunteet eivät yleensä ole vaarallisia, mutta tunnejärjestelmän muuttuessa epänormaaliksi, tunteista on haittaa (Nummenmaa 2010). Joskus ihmisellä voi olla niin kutsuttu tunnelukko eli hän ei kykene tunnistamaan itsessään mitään tunteita. Tällaisesta tunnelukosta pääsee, kun oppii tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan sekä uskaltautuu tuntemaan niitä. Tunnelukkoja voi olla niin aikuisella kuin lapsellakin. (Peltonen 2000b 13-18.) Pienenkin lapsen keho reagoi tukahdutettuihin ja tunnistamattomiin tunteisiin (Haapsalo ym. 2016). Produktiin koottujen laulujen ja lorujen avulla lapset oppivat pääsemään mahdollisista tunnelukoistaan, sillä laulut ja lorut käsittelevät tunteita, auttavat nimeämään niitä ja kertovat erilaisista tunnereaktioista.

5.1 Tunteiden kehitys varhaiskasvatasiässä

Lapsen tunne-elämän kehitys alkaa jo vauvana, jolloin perusturvallisuuden tunne muodostuu ja lapselle syntyy käsitys omasta itsestään. Turvallisessa ympäristössä lapselle syntyy luottamus kanssaihmiin. Luottamusta edistetään tyydyttämällä perustarpeet mahdollisimman nopeasti ja positiivisessa ilmapiirissä. Lapsen tunneilmaisuihin olisi tärkeää vastata. Tämä onnistuu parhaiten keskittymällä ja tutustumalla lapseen. Kasvattajan tulisi hyväksyä lapsi sellaisena kuin hän on. Lapsi vaistoa aikuisen tunteet ja hänellä on kyky vastata niihin omalla tavallaan. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1993, 41.) Myös empatia alkaa kehittyä ensimmäisellä ikävuodella, tähän vaikuttaa positiiviset tunteet, joita lapsi kokee läheisyydessä toisten ihmisten kanssa (Koivunen & Lehtinen 2015,145).

Toisen ikävuoden aikana lapsi oppii tunnistamaan mielialoja. Lapsi muodostaa käsityksen omasta minästään suhteessa toisiin ihmisiin. Oman tahdon kehitys voi näyttäytyä vahvana, kaksivuotiaan kohdalla voidaankin puhua uhmaiästä tai itsenäistymisvaiheesta. Erilaiset kokemukset herättävät tunnereaktioita, jotka pohjautuvat aikaisempiin kokemuksiin ja muistikuviin. On tärkeää, että kasvattaja hyväksyy lapsen tunteet ja rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään myös sanallisesti. Kasvattajan olisi tärkeää kertoa lapselle myös omista tunteistaan. Kaksivuotiaalla voi olla nopeita tunnevaiheluita, hän voi myös pyrkiä vaikuttamaan muiden tunteisiin esimerkiksi kiusaamalla ja lohduttamalla. (Hongisto-Åberg ym.1993, 44; Koivunen ym. 2015, 146.)

Kaksivuotiaan lapsen kanssa opetellaan yhteisiä käyttäytymissääntöjä – ja tapoja, kuten oman vuoron odottamista sekä ryhmässä toimimista. Lapsen käsitystä itsestään kehittyvänä yksilönä tulisi vahvistaa. Hänelle tulisi osoittaa, että hän kelpaa juuri sellaisena kuin on. (Hongisto-Åberg

ym. 1993, 45.) Myötätunto, kateus ja nolostuminen, eli moraaliset tunteet heräävät puolentoistavuoden iän jälkeen. Kaksivuotiaana lapsi alkaa kokea syyllisyyden, ylpeyden ja häpeän tunteita. (Koivunen ym. 2015, 146.)

Kolmevuotiaana lapsi alkaa rakentaa minäkuvaansa suhteessa toisiin ihmisiin. Lapsi oppii tällöin ennakoimaan aikuisten reaktioita ja saattaa alkaa valikoida tunneilmaisujaan sen perusteella. Lasta tulisi rohkaista kertomaan ajatuksistaan ja kasvattajan tulisi tukea lasta muodostamaan myönteistä minäkuva. Kolmevuotiaalle lapselle onkin tärkeää, että aikuinen osoittaa ymmärrystä hänen tunteilleen. Kasvattajan tehtävänä on vahvistaa lapsen osoittamaa myötäelämistä ja tiedostaa, että lapsi jäljittelee käyttäytymismalleja, joita näkee hänelle tärkeillä ihmisillä. Erilaisia tunteita voi alkaa opettaa sanoittamisen kautta. Läheiset ihmiset ovat tärkeässä roolissa lapsen arvomaailman muodostumisessa. Lasta on tärkeää kuunnella ja kunnioittaa. Toisten ihmisten lohduttaminen ja ymmärrys toisten tunteita kohtaan kasvaa kolmivuotiaana (Hongisto-Åberg ym.1993, 47; Koivunen ym. 2015,146.)

Kolme-nelivuotiaan tunne-elämän kehitystä edistää aikuisen ymmärrys lapsen tunteita kohtaan, ja että hän sanoittaa niitä. Niin lapsi oppii itsekin nimeämään tunteita. Rajat luovat turvaa; järkevinä ja perusteltuina niiden olemassaolon voi selittää lapselle. Esimerkiksi tunteet ovat sallittuja, mutta toisia ei vahingoiteta niiden takia. Lapselle on tärkeää kokea vaikeidenkin tunteiden jakamista ja tulevansa hyväksytyksi, vaikka kiukuttaisikin. Hän tarvitsee vakuutusta siitä, että on juuri sellaisenaan arvokas ja hyvä. Sylissä rauhoittuminen ja oleminen ja lohtu vahvistavat sitä, että hän kelpaa jokaisen tunteensa kanssa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016.)

Neljästä kuuteen vuotiaana lapsi opettelee toisten huomioon ottamista, nauttii ryhmässä toimimisesta ja osaa luoda me-henkeä. Mikäli lapsen toimintakeinot ovat suppeita, hän saattaa pyrkiä saamaan vastakaikua antisosiaalisella käyttäytymisellä, esimerkiksi häiriköimällä tai kiusaamalla. Tällainen toimintatapa on opittu jo varhain; lapsi on huomannut, että tällainen menettely on tuloksellista, joten antisosiaalinen käyttäytymismalli saattaa olla vahvistunut, mikäli siihen ei ole puututtu riittävästi. Tässä iässä lapsen moraalikäsitkset kehittyvät vähitellen. Lapsi oppii tekemään eron hyvän ja pahan välille ja pohtii oikean ja väärän eroa. Näinä ikävuosina harjoitellaan erityisesti tapakasvatusta. Ryhmä on lapselle tärkeä kasvattaja. Lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen tukea ja läheisyyttä sekä opastusta. (Hongisto-Åberg ym.1993, 49.)

5.2 Tunnekasvatus

Tunnekasvatus kuuluu jokapäiväiseen arkeen ja se voidaan ottaa osaksi muiden sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen opettelua. Tunnetaidot vaikuttavat sosiaaliseen kyvykkyyteen monin tavoin. (Opetushallitus 2013.) Lapsen kanssa voidaan pohtia pahan olon perimmäistä aiheuttajaa hänen opittuaan kertomaan pahasta olostaan. Kun syy pahalle ololle löytyy, lapsi oppii ymmärtämään itseään ja muita paremmin myös ihmissuhteissa. Lasta tulisi rohkaista ilmaisemaan suruaan, sillä suru on luonnollinen tunne (Haapsalo ym. 2016, 40-45). Kyky surra on Kullberg-Piilolan mukaan yksi ihmisen tärkeimmistä taidoista. Menettäminen aiheuttaa lapselle surua, ja elämässä tulee vastaan useita menettämiä, pieniä ja isoja. Aikuisten tehtävä on opettaa lapsia näyttämään ja kohtaamaan surunsa sekä tarvittaessa tukeutumaan muihin ihmisiin. (Kullberg-Piilola 2000a, 117-130.)

Surun lisäksi lapsen on tärkeää oppia kohtaamaan pelkonsa. Kun pelon hyväksyy, kykenee kohtaamaan vaikeitakin tilanteita ja tuntemaan itsensä rohkeaksi. Kasvattajan tehtävä on huolehtia, ettei lapsi jää pelkonsa kanssa yksin ja että lapsi oppii puhumaan peloistaan. Peloista olisi hyvä oppia puhumaan kuin mistä tahansa muistakin asioista. Kasvattaja voi tarjota lapselle onnistumisen kokemuksia rohkeudesta eli pelon voittamisesta. Tällöin lapsi oppii pääsemään yli peloistaan. (Peltonen 2000c, 131-139.)

Tunnekasvatukseen kuuluu myös tunteiden säätelykyvyn opetus. Se on yksi kehityksellisistä saavutuksista, jota ei ole lapsella synnynnäisesti vaan se pitää opetella. Lapsen kasvaessa tunteiden säätelykyky alkaa vähitellen kehittyä, näin ollen lapset oppivat vähitellen tunteiden säätelymekanismia. Voimakkaiden tunteiden säätelemiseen ja tunteiden säätelyn opetteluun lapset tarvitsevat aikuisten apua ja tukea. Tuen keinoina voidaan käyttää loruja ja lauluja, joiden avulla lapsi oppii aluksi nimeämään ja tunnistamaan tunteita ja lopulta voidaan siirtyä tunteiden säätelyn opetteluun. (Webster-Stratton 2010.) Tunteiden säätelyn tukemiseen ja tunnetaitojen tukemiseen keskitytään tarkemmin tukemista käsittelevässä alaluvussa.

Tunteiden säätelykykyyn vaikuttavat lapsen hermosto, temperamentti ja kehitysvaihe (Webster-Stratton 2010). Tunne-elämän taso saattaa olla lapsen ikätasoa jäljessä. Tämä vaikuttaa muihinkin kehityksen osa-alueisiin. (Opetushallitus 2013.)

Kasvattajan on tärkeä sanoittaa myönteisiä tunteita, kiinnittää niihin huomiota ja tällä tavoin tehdä myönteisiä tunteita näkyviksi. Lapsi saa vahvistavia ja kasvua edistäviä kokemuksia, kun kasvattaja jakaa myönteisiä tunteita ja iloa hänen kanssaan. Mielenterveyden perusta on lapsena koetussa ilossa ja turvallisuuden tunteessa. Kasvattajan tehtävä onkin lisätä lasten turvallisuudentunnetta. (Marjamäki ym. 2015, 29-31.)

Lapsen tunteet eivät saa hallita ympärillä olevia aikuisia, vaan aikuisen tulee ottaa lapsen tunteet vastaan ja antaa sekä luoda lapselle turvaa. Lapsi oppii, että vaikeatkin tunteet menevät ohi, kun kasvattaja ei lähde liiaksi mukaan lapsen tunteeseen eikä lasta jätetä yksin niiden kanssa, vaan kasvattaja auttaa, kuuntelee, lohduttaa ja tarvittaessa ottaa syliin. Olipa lapsi millaisen tunnekuohon keskellä tahansa, hän odottaa saavansa hyväksyntää, rakkautta ja turvallisia rajoja aikuiselta. Kasvattajan tulee kin kannatella tilanteet, joista lapsi yksin ei selviä. Kasvattajan on tärkeää vastata lapsen tunteeseen, jotta lapsi oppii tiedostamaan omat tunteensa. (Marjamäki ym. 2015.)

Turhautumisen ja pettymyksen tunteet kuuluvat lapsen elämään päivittäin. Ne herättävät lapsissa usein voimakkaita tunteita, joita lapsella täytyy olla mahdollisuus harjoitella turvallisessa ympäristössä. (Marjamäki ym. 2015, 55-57.) Lapsen on tärkeä oppia pettymyksen sietokykyä, sillä se on sosiaalinen taito, joka tekee toisten kanssa elämisestä helpompaa ja sujuvampaa. Lasta ei saa syyllistää pettymyksen tunteista tai niiden ilmaisemisesta. Pettymyksen tunteita ei saa vähätellä eikä mitätöidä, mutta ei myöskään suurennella. Lapsen tulee kin oppia sietämään pettymyksiä, sillä se kuuluu elämään. (Haapsalo ym. 2016, 36-37.)

Nimeäminen rauhoittaa tunteita; kun jokin tunne saa nimen ja selityksen, on sen käsittelemisenkin helpompaa (Kullberg-Piilola 2000b, 96-111; Marjamäki ym. 2015, 56). Lorujen ja laulujen avulla voidaan opetella tunteiden nimeämistä, erilaisia reaktioita tunteisiin ja keinoja kohdata tunteet. Produktina oleva työkalupakki sisältääkin erilaisiin tunteisiin liittyviä loruja ja lauluja, joiden avulla lasten on helpompi käsitellä tunteitaan ja perhepäivähoitajien lisätä lasten tunnekasvatusta arjessa. Haapsalon ym. (2016) mukaan lapsi voi siirtää hämmentävät tunteensa satuhahmoihin satua kuunnellessaan ja tällä tavoin lapsella on mahdollisuus käsitellä tunteitaan itsestään etäännytettyinä. Myös lorut ja laulut ovat oiva keino etäännyttää tunteet lapsesta helpommin käsiteltävään muotoon. Etenkin pienille lapsille, joiden muisti ja kärsivällisyys ovat vielä rajallisia, usein toistetut lorut ja laulut jäävät paremmin mieleen ja tunteiden

käsittely niiden kautta onnistuu satuja paremmin. Produktin yhtenä tehtävänä on auttaa perhepäivähoitajia lisäämään lasten tunteiden tunnistamista ja käsittelyä eli tunnetaitoja. Sen teoriaosuudessa on tunnekasvatukseen liittyviä vinkkejä, joita perhepäivähoitajat voivat käyttää apunaan (LIITE 1).

5.2.1 Tunnerehellisyys

Tunnerehellisyys on lapsille luontaista, mikäli lapsi ei ole oppinut tunteidensa piilottamista. Tunnerehellisyyttä tulisi pitää lähtökohtana tunnetaitoja opeteltaessa. Opettelu aloitetaan tunteiden tunnistamisesta ja nimeämisestä. Aikuinen, joka on kiukkuinen, mutta teeskentelee muuta, on lapsen silmissä hämmentävä. Aikuisella on lupa ilmaista omia tunteitaan, mutta tunnereaktioiden tulee olla hallittuja. Tämän vuoksi aikuisella tulee olla kosketus omiin tunteisiinsa. Lapsi on aikuisen aitojen tunteiden arvoinen. Aikuisen tunnerehellisyys lisää lapsen ja aikuisen välistä luottamusta. Samoin kuin aikuisella, myös lapsella on oikeus kokea ja ilmaista kaikenlaisia tunteita. Kasvattajan tehtävä on pitää huolta siitä, että ryhmässä on mahdollista opetella ja ilmaista kaikkia tunteita sekä lupa olla näyttämättä tunteitaan, jos itsestä sillä hetkellä siltä tuntuu. Ryhmässä lapsi oppii toistenkin tuntevan samankaltaisia tunteita kuin hän itsekkin tuntee. Tämän oppimisen avulla lapsen empatiakky kehittyy. (Haapsalo 2016, 16-17.)

Tunnerehellisyyden pohjalta on hyvä luoda luottamuksellista vuorovaikutusta. Tunnerehellinen lapsi pystyy solmimaan tasa-arvoisia ihmissuhteita ja hänellä on hyvä itsetunto. Lapsi, jolla on lupa kaikkiin tunteisiin, selviää omien tunteidensa kanssa hyvin sekä näkee itsensä ja elämän positiivisessa valossa. (Haapsalo 2016, 16-17.) Tunnerehellisyys auttaa luottamaan toisen sanomisiin. Tällä tavoin ihmissuhteet perustuvat tunne-elämänkin osalta rehellisyyteen eivätkä olemassa olevien tunteiden kätkemiseen. (Kullberg-Piilola 2000c, 37-46.)

5.2.2 Tunnetaidot

Tunnetaidot ovat osa sosiaalista käyttäytymistä, ne ohjaavat ajatuksia, päätöksiä ja tekoja ja niitä käytetään päivittäin tietoisesti ja vaistomaisesti. Ihmisen henkiselle hyvinvoinnille on haitallista, jos hän ei saa kokea erilaisia tunteita, esimerkiksi iloa tai vihaa. Tunteiden vastaanottaminen, kokeminen ja näyttäminen lisäävätkin ihmisen hyvää oloa. Tunteita on tärkeää oppia

näyttämään, kokemaan ja tunnistamaan, mutta myös hillitsemään tarpeen vaatiessa. (Peltonen 2000b, 13-18.)

Tunnetaitoja käytetään sosiaalisissa tilanteissa, kun ihmiset kohtaavat. Kyky empatiaan liittyy tunnetaitoihin. Sekä tunnetaidot että kyky empatiaan kasvavat vähitellen, kun lapsi saa olla turvallisessa vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa (Haapsalo 2016, 16-17). Kun omat tunteensa hyväksyy ja sallii, oppii hyväksymään myös muiden erilaiset tunteet. Lapsi, joka hyväksyy vain omat hyvät tunteensa, voi kokea syyllisyyttä ja ahdistusta negatiiviseksi kokemistaan tunteista. Myös ikävät tunteet itseä tai muita kohtaan voivat aiheuttaa syyllisyyttä. Hyväksytyinä nämä negatiiviseksi koetut tunteet voivat kuitenkin toimia voimavarana. Esimerkiksi vihan tunne voi kertoa, että itsellä ei ole nyt hyvä olla ja aggressio auttaa itsensä suojelussa. Kasvaessaan lapsen olisi hyvä oppia, että tunteet eivät vahingoita vaan teot. Mikäli lasta rangaistaan vihaisuudesta tai hänen suruaan vähätellään, oppii hän piilottamaan tunteensa. (Kullberg-Piilola 2000d, 19-37.) Kiukun ja vihan tunteet auttavat lasta rakentamaan identiteettiään ja sisäistämään normeja. Niinpä nämä tunteet ovat lapsen kehitykselle tärkeitä ja merkityksellisiä. Lapsi alkaa pelätä epäonnistumista, mikäli kokee kiukun, vihan ja pettymyksen tunteet kielletyksi. (Haapsalo ym. 2016, 35-37.)

Perusturvallisuus syntyy, kun lapsi tulee kohdatuksi ja nähdyksi tunteineen (Haapsalo 2016, 16-17). Produktin avulla perhepäivähoitajat voivat käsitellä tunteita lasten kanssa, kertoa lapsille kaikkien tunteiden olevan sallittuja ja tehdä lasten tunteet näkyväksi. Produktin teoriaosuudessa on perhepäivähoitajille tietoa lasten tunteista ja tunteiden kehityksestä (LIITE 1).

5.2.3 Tunnetaitojen haasteet

Puutteet tunteidenkäsittelytaidoissa vaikeuttavat lasta hyötymään tehokkaasti toisten lasten seurasta (Opetushallitus 2013). Ryhmätilanteisiin saattaa liittyä ahdistusta, levottomuutta, kiusaamista ja kiusatuksi tulemista. Näin ollen ryhmätilanteet voivat epäonnistua. Lasta voi myös hämmentää, jos joku toinen näyttää avoimemmin omat tunteensa. Hämmennys voi johtaa toisen tietoiseen kiusaamiseen, koska lapsella ei ole sitä mitä toisella on eli kykyä näyttää omia tunteitaan. Hämmennys voi johtua siitä, että hän on itse kyvytön käsittelemään tunteitaan. (Opetushallitus 2013.) Tunnetaitojen harjoitteluksi aikuinen voi auttaa tukemalla lasta huomioiden hänen yksilöllisyytensä taitoineen ja taitopuutteineen.

Kuten aikaisemmin on mainittu, tunteet saavat aikaan erilaisia fyysisiä reaktioita kehossa, jopa koko elimistöllisesti. Niiden tuntemukset voivat olla hyvinkin voimakkaita hetkellisesti. Esimerkiksi sydän voi hakata, kädet hiota, hengitys salpautua, jalat vapista ja ihminen punastua. Fyysiset olotilat, esimerkiksi väsymys, kipu ja nälkä voivat saada aikaan tunteita. Esimerkiksi nälkäisenä ja väsyneenä voi tulla kiukkuiseksi. Tunteiden ja fyysisten olotilojen toisistaan erottaminen voi olla joskus vaikeaa. (Kalliomäki 2010, 15.)

Tunteiden ja psykosomaattisten oireiden välillä on yhteys. Näitä oireita lapsella voivat olla esimerkiksi päänsärky, mahakivut, kastelu sekä syömis- ja unihäiriöt. Suurimmalla osalla lapsista näitä oireita saattaa esiintyä lievinä. Oireet voivat johtua myös elimellisistä syistä. Jotkut elämänmuutokset voivat olla liian kuormittavia psyykkisesti käsiteltäviksi, ja niistä voi seurata mainittuja psykosomaattisia oireita, mikä onkin merkki siitä, että tunteet ja tarpeet tulevat ilmaisuksi näkyvimmin kehollisesti. Vähemmän kuormittavissa tapauksissa lapsi voi reagoida sopeutumishäiriöillä tai stressireaktioilla, jotka ilmenevät esimerkiksi käytösongelmina. (Kalliomäki 2010, 15.)

Tunteiden tunnistamisen ja hallinnan vaikeuksia liittyy neurologisperäisiin oireyhtymiin, esimerkiksi Aspergerin ja Touretten oireyhtymiin sekä ADHD:hen kuuluviin tarkkaavaisuuden ja yli-
viikkauksen ongelmiin. Tunnetaitoihin ja tunnekokemuksiin vaikuttaa myös lapsen kasvuolot ja yksilöllinen oppimishistoria. Tunnetaitojen ongelmat voivat tulla näkyviksi leikissä, kontaktien solmimisessa ja ikätovereiden kanssa toimeen tulemisessa. Lapsi ei ehkä havaitse tunteita, ei näe tilanteita toisen näkökulmasta tai ymmärrä osuuttaan toisen tunteissa. Hänen voi olla vaikea kontrolloida tunteitaan ja hän saattaa vaikuttaa tunteettomalta. Ongelmat voivat esiintyä riehumisena tai vetäytymisenä sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi motivoitumisen puutteena yhdessä tekemiseen. Tunteidenkäsittelyn puutteiden takia lapsi saattaa tulla kiusatuksi ja välteilyksi. (Opetushallitus 2013.)

Tunteiden vähyys, välinpitämättömyys toisten tunteita kohtaan ja kyvyttömyys tuntea katumusta ja syyllisyyttä liittyy aikuisten psykopaattisiin häiriöihin. Tätä ilmiötä kutsutaan Suomessa tunnekylmyys-termillä. Tunnekylmyyden piirteitä on huomattu olevan lapsillakin. Äärimmillään tunnekylmyys voi saavuttaa haitalliset, patologiset muodot ja sen vastakohtana on otollisesti kehittynyt empatiakyky ja tunne-elämä. Jokainen ihminen sijoittuu johonkin näiden ääripäiden välille. (Laitinen 2015, 25-27.)

Tunnekyelmiä piirteitä omaavalla lapsella voi olla ikätovereitaan vaikeampaa ottaa huomioon toisten tunteita ja sosiaalisten normien sisäistäminen on hankalaa. Piirteitä omaavalla ei ole syyllisyyden, häpeän tai katumuksen tunteita, hän käyttää aggressioitaan harkitusti ja loukkaa usein tarkoituksenmukaisesti, eikä hän välitä toisten pahasta mielestä. Lapsi voi kuitenkin oireilla esimerkiksi vaikeiden kotiolojen ja psykologisen kehityksen ongelmien takia tunnekylmästi olematta kuitenkaan pysyvämmiin tunnekylmä. Vaikeiden olojen tai ongelmien ratkettua tunnekylmä oireilu lakkaa, jos on kyse reaktiosta olosuhteisiin. (Laitinen 2015, 25-27.)

Tunnekyllmyys on riski lapsen kehitykselle. Tausta tunnekyllmyydelle on geeneissä ja biologisissa, mutta kasvatuksella ja kohtelulla voidaan lieventää tunnekyllmyyden piirteiden esiintymistä. Empatiolla, sensitiivisellä kohtelulla ja myönteisellä vuorovaikutuksella on positiivinen vaikutus tunnekyllmyyteen; niillä voidaan lieventää tunnekyllmyyttä. Lapsi oppii empatiakykyä saamalla itse empatiaa osakseen. Tunnekyllmyyteen olisi tärkeää puuttua, sillä tunnekyllmyyden seurauksena voi olla antisosiaalista käyttäytymistä myöhemmällä iällä. (Laitinen 2015, 25-27.)

5.2.4 Tukeminen

Kasvattaja voi edistää lapsen mielenterveyttä monilla keinoin, muun muassa mallintamalla tunnetaitoja, tarjoamalla turvallisen kiintymyssuhteen ja läheisyyttä, antamalla lapselle kokemuksen arvokkuudesta ja tunteen hyväksytyksi tulemisesta ja käyttäen vuorovaikutukseen perustuvaa kasvatustyyliä. (Marjamäki ym. 2015.) Lasta auttaa lyhytkin vuorovaikutushetki, vain viidestä kymmeneen minuuttia (Laitinen 2015, 25-27). Mielenterveyttä voi rakentaa myös laulut ja lorut omalta osaltaan. Kasvattajan sylissä tai vieressä voi kuunnella esimerkiksi lorua, jonka avulla voi tunnistaa ja nimetä tunteita. Sanoitetut ja selitetyt tunteet helpottavat niiden käsitteilyä. Laulukin voi opettaa suhtautumaan tunteisiin niitä käsitellen. Tunnetaidot, yhteys omiin tunteisiin ja ymmärretyksi tulemisen kokemus ovat mielenterveyttä vahvistavana ja suojaavana tekijänä. (Marjamäki ym. 2015.)

Empatiaa osoitetaan kasvatussuhteessa pitämällä huolta siitä, että lapsi saa kokemuksia kohdatuksi, kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Sensitiivinen kasvattaja, eli tunteiden tasolla reagoiva henkilö, huomaa lapsen avun ja lohdutuksen tarpeen auttaen häntä rauhoittumaan. (Marjamäki ym. 2015.) Lapset reagoivat tunteisiin yksilöllisesti ja tarvitsevat kannustusta ja lohdutusta heille sopivalla tavalla (Haapsalo 2016, 16-17).

Myönteinen ja aito tunneilmaisu on sensitiivisyydessä apuna. Kasvattaja esimerkiksi ilahtuu lapsista, hymyilee heille, näyttää tunteensa aidosti ja tietää niiden näyttämisen tärkeäksi. Kasvattaja kunnioittaa myös lapsen tunteita, pettymystäkin, ja pysähtyy surunkin äärelle. Empaattinen kohtaaminen on varhaiskasvatuksen työvälineenä merkittävä, koska sen avulla tuetaan mielenterveyttä ja monitahoista vuorovaikutusta. (Marjamäki ym. 2015.)

Ennustettava arki johdonmukaisissa ja vakaissa olosuhteissa luo lapselle turvaa, koska silloin lapset voivat ennakoida tulevaa. Tunnevoimavaroja voidaan kehittää turvallisessa ja ennustettavassa ympäristössä. (Webster-Stratton 2010.) Turvaa luovat myös lapsen kuunteleminen ja hänen tunteidensa huomioonottaminen. Tästä syntyy kokemus ymmärtävästä kasvattajasta, joka hyväksyy lapsen hänen tunteensa mukaan lukien. (Marjamäki ym. 2015). Huolenpito, läsnäolo ja vuorovaikutus luovat lapselle turvallisuudentunnetta (Haapsalo ym. 2016).

Muistisääntöinä turvallisena kasvattajana toimimiseen ovat oman persoonan käyttö, lapsen ja perheen kuunteleminen empaattisuutta unohtamatta sekä aito välittäminen ja kohtaaminen ja oman osaamisen vahvistaminen myös omien rajojen tuntemisella. Lapsen tunteiden tueksi kasvattaja tiedostaa miten näyttää ja sanoittaa omat tunteensa, rohkaisee lasta ilmaisemaan tunteensa, luo sallivan ilmapiirin eri tunteiden näyttämislle ja rauhoittaa haastavissa tilanteissa itsensä pyytäen tarvittaessa anteeksi. On myös tärkeää, että ei anna esimerkiksi lapsen kiukuttelun tarttua itseensä. Lapset tunteet tulee hyväksyä, mutta hänen käyttäytymistään pitää ohjata. Kasvattaja voi myös yrittää ymmärtää lapsen tunteita. Tunteiden elämänkaari on syytä tehdä tutuksi – ne laantuvat aikanaan. (Marjamäki ym. 2015.)

Lasta voi myös opastaa ja auttaa yhdistämään tunteisiin kehon viestejä sekä nimeämään ja sanoittamaan vaikeitakin tunteita ja pohtimaan mistä erilaiset tunteet, esimerkiksi suru ja viha, johtuvat. Syiden ymmärrys auttaa lasta tulevaisuudessa, kun hän on hiukan vanhempi, jopa analysoimaan ja selvittämään eri tilanteita sekä ongelmanratkaisussa. Tunteidensa keskiössä lapsi tarvitsee vahvistusta sille, että kelpaa niin kiukkuisena kuin hyväntuulisenakin. Ei ole myöskään syytä unohtaa, että aikuinen toimii aina lapselle puhumisen ja toimimisen mallina. (Marjamäki ym. 2015.) Empatiakyvyn kehittymistä edistää kannustava palaute lapsen käsitellessä omia tunteitaan (Peltonen 2000a, 73-83).

6 TAIDE

Elämän ilmiöitä ja sen moninaisuutta voi tarkastella ja tutkia taiteen avulla, oli sitten lapsi tai aikuinen. Taide antaa myös mahdollisuuden itsetutkiskeluun ja oman minuuden pohtimiseen. Taiteen parissa voidaan myös turvautua aikuiseen, leikkiä, antaa tilaa tunteille, ystävyydelle, rauhoittumiselle ja levolle. Taide on keino tukea mielen hyvinvointia ja antaa elämyksiä: näin siitä voi tulla yksi voimavara ja selviytymiskeino elämään. (Kosonen 2015, 25-27.) Taide auttaa samaistumaan myös tilanteisiin toisen ihmisen näkökulmista. Näin emotionaalinen ja esteettinen vastaanottokyky sekä empatia vahvistuvat taide-elämyksillä. (Hakkola ym. 1991, 10.)

Kun lasten kanssa koetaan ja tehdään taidetta, on heidän suhtautumisensa siihen usein uteliasta ja luontevaa. Kuitenkin on kunnioitettava jokaista yksilöä ja heidän osallistumisoikeuttaan lapsen tahdon ja kykyjen mukaan. Taiteen yhteys omiin kokemuksiin ja elämään motivoi lasta katsomaan ja tutkimaan taidetta. Taide voimavarana voi edistää lapsen kasvua ja hyvinvointia ja jokaisella lapsella tulisi olla oikeus nauttia siitä kulttuurin lisäksi. (Kosonen 2015, 25-27.) Varhaiskasvattaja voi ja pystyy avaamaan lapselle väylät taiteen maailmaan olematta itse kuitenkaan taiteilija tai taiteen harrastaja. Taiteen tekijä tai sen tekeminen ei myöskään tarkoita sitä, että osaisi järjestää automaattisesti taidekasvatukselle otolliset olosuhteet. (Pusa 2009, 71-77.)

Päivähoidon taiteellinen, kulttuurinen ja esteettinen kasvatus on varhaiskasvattajan tehtävä. Kasvatuksen yksi tarkoitus onkin kulttuurin välittäminen. Tehtävää voi toteuttaa tavoitteellisissa toimintatilanteissa kuvataiteessa, musiikissa, käsityössä, liikunnassa, lastenkirjallisuudessa sekä tanssissa ja draamakasvatuksessa. Taiteen avulla voidaan myös toteuttaa varhaiskasvatuksen eri sisältöalueita. Päivähoidon arkipäivässä esimerkiksi loruilun muodossa tuetaan kieltä ja sen kehitystä. (Ruokonen & Rusanen 2009, 10-15.)

Kasvattaja luo lapselle mahdollisuuksia erilaisiin kokemuksiin ja lastenkulttuuriin, eli hänellä on valta määritellä sitä jättäen sen huomiotta tai tehden näkyväksi. Lastenkulttuuri syntyy sellaisten aikuisten avulla, jotka tukevat lasten osallisuutta sen tuotossa. Lapsen erilaisista taustoista johtuvat kulttuurierot sosioekonomisine taustoineen voivat tasoittua laadukkaan päivähoitopedagogiikan avulla. Taide on tietämisen tapa muiden tiedonalojen joukossa, ja sen avulla lapsi

rakentaa todellisuuteen suhdetta. Olennaisena on moniaistinen tieto ja kokemuksellisuus taiteen kautta. Näille tulee antaa tilaa henkilökohtaisen kokemisen kautta. (Ruokonen ym. 2009, 10-15.)

Taidekasvatusta voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa usealla tasolla. Ensimmäisen tason ydinperiaate on arjen spontaanit toimintatilanteet, joissa taidetta voi käyttää. Taiteella on rooli hoidossa ja hoivassa joka päivä, ja kasvattaja tiedostaa tämän. Laulut, lorut, vuorovaikutukselliset loruleikit, keinuttelu ja hyräily ovat keinoja taiteeseen. Toisella tasolla lapsi on aktiivisen toimijan ja tutkijan roolissa. Laulaminen, piirtäminen, tanssiminen ja muu taiteellinen toiminta pyritään monipuolistamaan lapsen ehdoilla käyttäen hänen ideoitaan. Tiedostamisen periaate on kolmantena. Kasvattaja ohjaa ja suunnittelee toimintaa innostaen lasta ilmaisuun taiteen kautta. Taidekasvatuksen integrointi on neljäs taso, joka tarkoittaa taiteellisesti eheyttävää kasvatus- ja opetussuunnitelmaa. Suunnitelma luodaan ja toteutetaan paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kasvattajan sitä suunnitellen, toteuttaen ja arvioiden ryhmäkohtaisesti sekä koko päiväkodin toimintaa koskien. (Ruokonen ym. 2009, 10-15.)

Opinnäytetyömme toiminnallinen produkti tukee perhepäivähoitajia taidekasvattajina sanataiteen ja musiikin keinoin. Lapset opettelevat tunnetaitoja kuin leikitellen tutustuen samalla lastenkulttuuriin lorujen ja laulujen kautta. Arkipäivässä esiintyvät tunteet ovat lapsille tuttuja ilmiöitä, vaikka niille ei olisi vielä tarpeeksi sanoja. Huomatessa tunteiden tuttuuden, voi lapsi motivoitua ja kiinnostua lisää kuuntelemaan produktista löytyvää aineistoa. Tämä lisää lapsen taiteellista kokemusta ja elämyksellisyyttä.

6.1 Sanataide ja kieli

Sanoilla, luovalla kielenkäytöllä, nauttimisella teksteistä ja kirjallisuudesta, ajatuksilla ja lauseilla leikkimistä ja muille mieleen jäävällä tavalla sanottavan sanomista, tätä kaikkea sisältyy sanataiteeseen. Sanat herättävät ajatuksia ja tunteita, luovat henkilöitä, tilanteita, tunnelmia ja maailmoja. Sanataide on maailman, ihmisten ja itsenä tarkkailua. Huomioiden ja tarkkailun tuloksena syntyy muun muassa runoja, loruja, vitsejä ja tarinoita. Sanataiteessa keskitytään luovuuteen ja luovaan kielenkäyttöön siitä tietoisesti nauttien. Jokaiselta ihmiseltä löytyy luovuutta. Kielen taitamista ja sen tehokeinoja sekä toisten osaamisten ja oivallusten nauttimista oppii sanataiteen avulla. (Suvanto 2013.)

Sanataiteesta on monipuolisesti hyötyä. Se tuottaa iloa esimerkiksi kuuntelemalla hassua tarinaa tai runoa. Kielelliseen kehitykseen, rikastamiseen ja ilmaisuun sanataide on myös oiva. Se laajentaa myös mielikuvitusta vahvistaen itsetuntemusta ja itsevarmuutta kehittäen samalla luovuutta ja ajattelutaitoja. (Suvanto 2013.)

Kielen avulla vuorovaikutus muiden kanssa voi kehittyä ja laajentua jatkuvasti. Lapsi luo kieltä aistien lisäksi apunaan käyttäen suhteita maailman ja itsensä välille. Kielen avulla tapahtuvat myös havaintojen jakaminen ja jäsenitys, kontaktit ja kokemusten kertominen. Läheiset ihmissuhteet luovat perustaa vuorovaikutukselle ja tunteiden jakamiselle. Onkin tärkeää, että aikuisen puhe ja lapsen toiminta, ilmaisut ja havainnot ovat sidoksissa samaan asiaan. Kielen oppimisen näkökulmasta lapsen ja aikuisen leikki- ja lukutilanteet ovatkin tärkeitä, näin kertovat tutkimukset. (Suojala 2009, 40-44.)

Aikuisten ja lasten yhteinen kulttuuri syntyy kasvattajan mahdollistamana vuorovaikutuksen kautta. Lasten omaan kulttuuriin kuuluu heidän tuottamansa vertaisryhmäkulttuuri. Leikki, laulu tai suullinen kerronta ilmentävät lasten tulkintoja ja käsityksiä aikuisten maailmasta. (Ruokonen ym. 2009, 10-15.) Vanhaan länsimaiseen kulttuuriin kuuluvat runot, lorut ja riimit (Kaure, Rauhala-Vaahervaara 2014). Tätä kulttuuria sekä oman maan kulttuuria arvostetaan ja ylläpidetään loruilemalla vanhoja riimejä ja loruja yhä uudelleen. Produkti on omalta osaltaan tuke-
massa loruilukulttuuria sekä lapsen kielen kehitystä.

Ne lapset, joiden kielellinen kehitys on ryhmästä jäljessä syystä tai toisesta ovat haasteena kasvattajalle. Näitä lapsia voi tukea selkeillä kuvatarinoilla (LIITE 2). Luku-, loruilu- ja satuhetkiä tarvitaan muutenkin kuin uni- ja lepopohetkissä. Ne ovat tarpeellisia, sillä niiden avulla lapset voivat osallistua aktiivisesti, eläytyä, jakaa mielikuviaan ja kokemuksiaan yhteisesti ja keskustella. Leikkisää suhdetta kieleen ylläpitävät kiinnostavat lorut, riimittelyt ja sanaleikit. (Suojala 2009, 40-44.)

6.2 Musiikki

Varhaisiän musiikkikasvatus tarjoaa lapsille musiikillisia taitoja, valmiuksia ja elämyksiä. Musiikkikasvatus antaa virikkeitä musiikkiharrastuksen syntymiseen. Sillä voidaan tukea lapsen luovuutta ja itseilmaisua. Tavoitteena on tukea lapsen emotionaalista, sosiaalista, kognitiivista sekä motorista kehitystä. Lapsi voi löytää omille tunteilleen ja ajatuksilleen kanavan musiikin

kautta. (Musiikinopetus Suomessa 2007; Hujala & Turja 2011.) Lasta voidaan auttaa samais-
tumaan toisen rooliin kaikkien taidemuotojen avulla. Taidekasvatuksella on suuri rooli peiliso-
lujen aktivoimisessa. (Hujala ym. 2011.)

Musiikkikasvatusta ja musiikin alkuopetusta pidetään monien mahdollisuuksien antajana ja yh-
teiskunnallisen hyvinvoinnin lisääjänä (Juntunen, Nikkanen & Westerlund 2013). Musiikki on
osa lasten arkea, sitä käytetään monin eri tavoin varhaiskasvatuksen arjessa. Arjessa käytet-
täviä toimintatapoja ovat loruaminen, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuunteleminen,
maalaaminen ja dramatisointi. Varhaiskasvatuksen musiikkikasvatuksella edistetään lapsen
kielen kehitystä, kehontuntemusta, yhteisöllistä kasvua ja tunne-elämän kasvatustavoitteita.
(Tarkkonen & Sassi 2005/2006, 13.)

Musiikilliset kokemukset voivat toimia myös linkkinä varhaiskasvatuspaikkojen ja kotien välillä.
Kasvattajalla tulisi olla riittävästi tietoa musiikista, jotta sitä voitaisiin käyttää eheyttävänä ja
lapsikeskeisenä osana varhaiskasvatusta. Osaltaan tämän opinnäytetyön produkti lisää per-
hepäivähoitajien tietämystä ja siten mahdollisuuksia käyttää musiikkia monipuolisesti arjessa.
Varhaiskasvatus tarjoaa keskeisen musiikillisen ympäristön varhaisiän kasvuvuosien aikana
lapselle kodin lisäksi (Ruokonen 2000, 73-81).

Varhaisiän musiikkikasvatuksessa keskeisiä toimintatapoja ovat musiikin kuuntelu ja musiikki-
liikunta. Liikuntaa käytetään siinä iässä, kun lapsi osaa itse kävellä, juosta ja hyppiä. Soittami-
sen ja erityisesti kehosoittamisen (esimerkiksi taputus) kautta lapsi oppii saamaan käsityksen
omasta kehostaan. (Ruokonen 2000, 79.)

Ohjatun leikin muodot korostuvat Suomen laululeikkiperinteessä ja musiikkileikkipedagogii-
kassa. Sääntöleikin tunnuspiirteitä löytyy taputusleikkilauluissa sekä soitin- ja tanssi-improvi-
saatioissa (Tarkkonen ym. 2005/2006, 14). Kun aikuinen laulaa lapselle, niin lapsen laulu kas-
vaa aikuisen laulun pohjalta. Kun lapsi laulaa ja keksii lauluja itsekseen, on lapsen kanssa
selvästi laulettu. (Ruokonen 2000, 79.)

Lapsen musiikkikokemuksiin tulisi liittyä hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemisen tunteita. Lap-
sen ei pitäisi tuntea suorituspainetta musiikkikokemustensa yhteydessä. Innostuneen aikuisen

tulisi johtaa musiikkituokioita leikinomaisesti ja lapsilähtöisesti. (Hujala & Turja 2011.) Kun aikuinen välittää lapselle rakkauden musiikkia kohtaan, voi jokainen lapsi osallistua omalla tavallaan musisointiin. (Ruokonen 2000, 81.)

Musiikki voi toimia rauhoittavana, mutta myös aktivoivana sekä iloa ja intoa lisäävänä, kun sitä käytetään kasvuilmapiirin luomisessa. Turhautumisen hetkinä, esimerkiksi odotustilanteissa, voi musiikki toimia helpottavana tekijänä harhauttamaan ikävästä tilanteesta tai lisäämään lapsen yhteistyöhalukkuutta.

6.2.1 Musiikki tunteiden tulkkina

Musiikilla on suuri vaikutus tunteisiin, sen sanotaan olevan tunteiden kieli. Musiikki on apuna tunteiden ilmaisussa, jos puhe ei ole niiden luontainen väylä. Musiikin kautta voi tuntea voimakkaammin miellelyhtymiä, mielikuvia ja muistoja. Puhe ja musiikki tukevat toisiaan, joskus musiikin herättämiä tunteita halutaan purkaa puheen avulla vaikuttavan musiikkikokemuksen jälkeen. (Tunnemusiikki 2016.)

Musiikin avulla voidaan säädellä vireystilaa ja omia tunteita. Energiaa voi saada vauhdikkaasta musiikista esimerkiksi urheiluun ja rauhoittua voi kehollisesti ja mielellisesti musiikin avulla, joka muistuttaa sydämen sykettä lähellä olevaa rytmiä. Eri kulttuureissa musiikin rauhoittavuutta on käytetty kauan esimerkiksi kehtolaulujen kautta. Musiikin tunnevaikutuksen voi huomata myös elokuvaa katsellessa, sillä vaikutus voi olla voimakkaampi musiikin kanssa kuin pelkkien kuvien näkeminen. Mainokset ja tavaratalot hyödyntävät myös tunnevaikutusta käyttämällä ostoskäyttäytymiseen virittävää ja vaikuttavaa musiikkia. Yksilöllisyys ja tilanne ovat kuitenkin vaikuttavina tekijöinä musiikin kokemiseen. Esimerkiksi eri ihmiset saavat erilaisia tunnekokemuksia samasta kappaleesta, ja sama kappale voi eri tilanteessa herättää erilaisia tunnekokemuksia. (Tunnemusiikki 2016; Eerola & Saarikallio 2010, 259-278.)

Ihmisen aivolohkoissa on alueita, joihin musiikki vaikuttaa. Lohkot ovat niitä, jotka säätelevät muistia ja tunne-elämää. On huomattu, että musiikin kautta puretaan pahaa oloa, ja että se myös parantaa mielialaa tehokkaasti pitäen yllä hyvää mieltä. Musiikin avulla voidaan myös käydä tunnekokemuksia läpi. Musiikki lisää rentoutumiskykyä sen lisäksi, että sillä on muitakin terapeuttisia vaikutuksia. Arjesta voi irrottautua kuuntelemalla musiikkia ja musiikin avulla voi

päästä kosketuksiin tunteiden kanssa. Erityisesti stressioireiden lievittämiseen musiikki on oiva, koska rytmillä on vaikutusta sydämen sykkeeseen, verenkiertoon ja hengitykseen, eli elimellisiin rytmeihin. (Tunnemusiikki 2016.) Aivojen palkitsemisjärjestelmä aktivoituu suosikisävelten soidessa. Tällöin stressihormoni laskee ja verenkiertoon erittyy mielihyvähormonia, dopamiinia, ja läheisyshormonia, oksitosiinia. (Hietaniemi 2015.)

Useassa tutkimuksessa todetaan varhaiskasvatuskäisten lasten tunnistavan tunnetiloja musiikista. Eräässä tutkimuksessa [Nawrot 2003] todettiin tunnetilojen havaitsemiskykyjen perustuvan sekä miellelyhtymistä, jotka opitaan lapsuudessa että synnynnäisistä tekijöistä. Toisen tutkimuksen [Yrtti 2011] tulokset antoivat näyttöä siitä, että lapset erottivat iloisen, surullisen ja vihaisen musiikin. Huomattavat erot tuloksissa havaittiin musiikkiharrastusta harrastavilla lapsilla ja niillä, jotka eivät harrasta musiikkia. (Eloranta 2015.)

Musiikki tavoittaa ihmiskokemuksen monitasoisesti symbolisten mielikuvien, kognitiivisen prosessoinnin ja fysiologisten refleksien välityksellä. Musiikki vaikuttaa voimakkaasti tunteisiin näiden tasojen kautta. Tunnekokemus taas syntyy vuorovaikutuksessa musiikin, sitä kokevan yksilön ja ympäristön kanssa. Musiikin eri elementtien ja piirteiden yhdistäminen tuottaa jonkin tunteen, mutta suoraviivaisen tulkinnan kanssa tulee olla varovainen. Elementtejä ja piirteitä ovat muun muassa rakenne ja siihen liittyvä tulkinta ja molli- ja duurisävyt. Tekijät, jotka liittyvät tilanteeseen ja yksilöön vaikuttavat myös tunnekokemuksiin, joita musiikki herättää. Tunnekasvatuksen välineenä musiikki on varhaiskasvatuksessa toimiva, koska musiikilla on niin tiivis yhteys tunteiden kanssa. Taideaineena musiikki auttaa tunteiden ilmaisussa ja työstämisessä. (Eloranta 2015.)

6.2.2 Musiikin vaikutus lapsiin

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin musiikin vaikutuksia lapsiin. Kuten jo aiemmin mainittiin, on musiikilla ja musiikkikasvatuksella monia hyviä vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Susan Hallamin (2010) tutkimuksen mukaan musiikilla näyttää olevan vahvat myönteiset vaikutukset. Varhaisessa lapsuudessa musiikista on hyötyä havainnoimistaitojen kehitykseen, havaitsemistaidot taas vaikuttavat kielelliseen oppimiseen. Kielellinen oppiminen puolestaan vaikuttaa lukutaitoon. Rytmillisesti toimiminen näyttää olevan myös tärkeää kielellisten taitojen saavuttamiseen. Hienomotoriikka kehittyy myös soittimella soittamisen opetteluun myötä.

Musiikki näyttää myös kehittävän spatiaalipäättelyä, joka on yksi yleisistä älykkyyden muodoista, se liitetään yhtenä osana matemaattisiin taitoihin. Musiikin parissa oleminen voi parantaa käsitystä omasta itsestään, mutta vain jos taustalla on positiivisia ja palkitsevia oppimiskokemuksia. Musiikista on hyötyä myös luovuuteen, keskittymiseen, itseluottamukseen, emotionaaliseen herkkyyteen, sosiaalisiin taitoihin, ryhmätyöskentelyyn, itsekuriin ja rentoutumiseen. Musiikki hyödyttää ja kehittää mainittuja persoonallisia ja sosiaalisia taitoja ja ominaisuuksia, jos yksilö kokee positiivisia ja palkitsevia kokemuksia hänen ollessaan musiikin parissa. (Hallam 2010)

Brucker vahvistaa artikkelissaan Hallamin edellä mainittuja tutkimustuloksia. Hän kertoo, että musiikki vaikuttaa kuulojärjestelmään lapsuudessa myönteisesti, se taas tukee puheen kehitystä ja sen kautta lukemaan oppimista. Brucker toteaa musiikilla olevan hyötyisiä vaikutuksia äidinkielen ja vieraiden kielten oppimiseen. Tarkkaavaisuus, empatiakyky ja motoriikka kehittyvät myös musiikkiharrastuksen kautta. (Brucker 2015.)

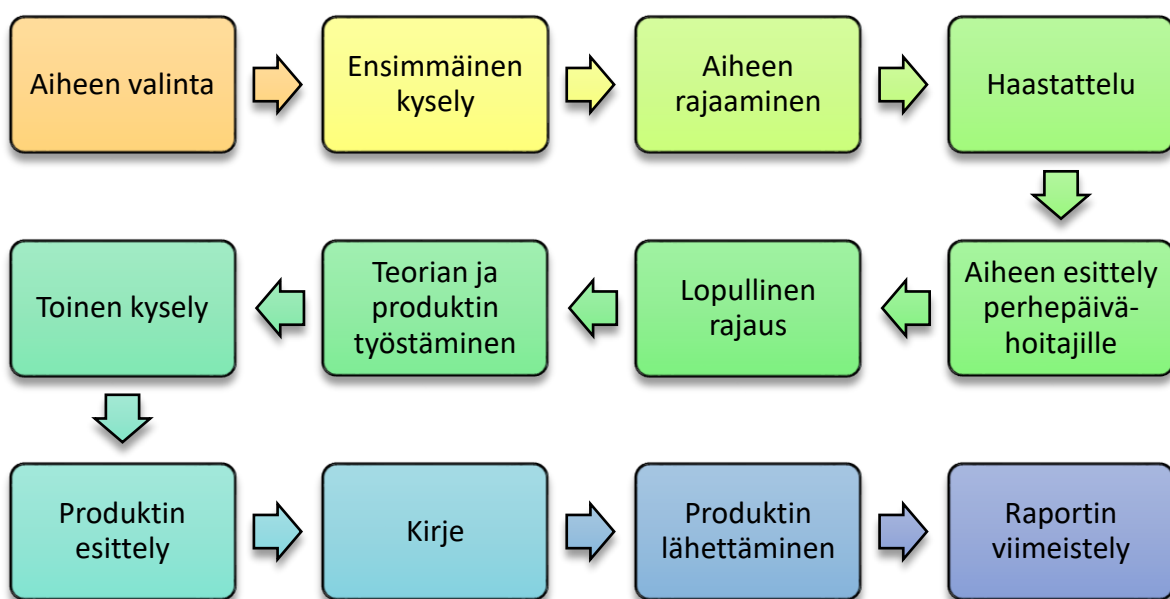
Musiikki vahvistaa vuorovaikutusta. Kun loruillaan tai lauletaan lapsen kanssa ja lapselle, kokee lapsi tulleen kohdatuksi läsnäolon ja läheisyyden kautta. Kohdatuksi tulemisen tunne vahvistaa lasta. Yhdessä musisoidessa lapsiryhmän kanssa joko soittamisen, loruaamisen tai laulamisen muodoissa tuetaan ryhmän yhteisöllisyyttä, kohtaamista ja läsnäoloa vuorovaikutuksellisesti. Nämä vahvistavat sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja myönteisesti ryhmässä. Arvot ja niiden opettelu välittyy myös musiikilla esimerkiksi laulujen sanomien välityksellä. Turvallisuuden ja läsnäolon tunteet vahvistuvat lapsella häntä keinutellessa ja köröttäessä laulun tahdissa esimerkiksi sylissä. Lapselle ei ole väliä millainen lauluääni aikuisella on. Yhteisellä ilolla musisoidessa myönteisyyden tunteet ja yhteisöllisyys aikuisen ja lapsen välillä aktivoituvat kosketuksen ja läheisyyden kautta. (Paasolainen 2015, 23-24.)

7 PROSESSIKUVAUS

Opinnäytetyön pohjana oli tutkimuksellisuus sosiaalialan työssä -kurssilla tehty harjoitustyö koskien musiikin vaikutusta lapsiin päiväkodin ryhmätilanteissa. Tästä harjoitustyöstä nousi idea jalostaa aihetta musiikkiin liittyväksi toiminnalliseksi opinnäytetyöksi. Tammikuussa 2016 suoritimme opinnäytetyön täsmällisen aiheenvalinnan ja mahdollisten yhteistyötahojen kiinnostuksen kartoituksen.

Yhteistyötahoksi selkiytyi päivähoitotoimisto ja sieltä perhepäivähoidon ohjaaja, joka toimi yhteyshenkilönä koko produktiprosessin ajan perhepäivähoitajien ja meidän välillä. Sekä perhepäivähoidon ohjaaja että perhepäivähoitajat ottivat idean musiikkityökalupakista ilolla vastaan, sillä Ylivieskassa varhaiskasvatukseen suuntautuneet opinnäytetyöt ja muut opiskelijoiden kehittämistyöt kohdistuvat harvoin perhepäivähoitoon. Helmikuussa jäsensimme tutkimussuunnitelman ja esitimme sen seminaarissa sekä anoimme tarvittavat luvat opinnäytetyötä varten. Keskustelimme opinnäytetyön ohjaajan kanssa aiheen rajauksesta, teoriapohjasta ja produktin työstämisestä aikatauluineen.

Opinnäytetyöprosessi oli monivaiheinen (KUVIO 1). Otimme yhteyttä sekä perhepäivähoitajiin että päivähoitotoimistoon useamman kerran prosessin aikana, jotta saisimme produktista mahdollisimman käyttökelpoisen ja hyödyllisen kokonaisuuden. Pyrimme ottamaan perhepäivähoitajien toiveita ja tarpeita huomioon monipuolisesti koko prosessin ajan.

KUVIO 1. Prosessikaavio (Nuorala & Riipola 2016)

Aiheervalinnan jälkeen pyysimme perhepäivähoidon ohjaajaa kyselemään perhepäivähoitajilta, mihin tilanteisiin he voisivat käyttää musiikkia ja lauluja perhepäivähoidon arjessa. Tämä oli prosessin ensimmäinen kysely. Käsittelimme vastaukset perhepäivähoidon ohjaajan kanssa ja vastausten perusteella produktin aiheeksi rajautui tunteiden käsittely ja siirtymätilanteet. Sovimme esittelevämme opinnäytetyön aiheen perhepäivähoitajille heidän yhteisessä tapaamisessaan. Ennen aiheen esittelyä meillä oli mahdollisuus haastatella neljää kokenutta perhepäivähoitajaa.

Perhepäivähoitajat kertoivat haastattelussa toivovansa erityisesti tunteiden käsittelyyn liittyviä lauluja. Lisäksi he toivoivat helppoja lauluja, sillä uusien laulujen opettelu tuntui hankalalta räjällisten musiikkitaitojen vuoksi. Laulujen lisäksi he toivoivat loruja. Perhepäivähoitajat painottivat selkeyttä ja käytännöllisyyttä toiveissaan. Opinnäytetyön aiheen esittelyn jälkeen kyselimme perhepäivähoitajilta yleisesti toiveita ja ideoita produktin suhteen. Vastaukset vahvistivat haastattelun tuloksia, eli käytännöllisyyttä ja selkeyttä. Päätimme ottaa myös lorut osaksi produktia, koska moni perhepäivähoitaja sitä toivoi.

Kevät ja kesä olivat vähemmän aktiivista aikaa opinnäytetyön tekemisen suhteen, mutta elokuussa aloitimme teoriapohjan aineiston keruun tutustumalla alan aihetta käsittelevään kirjallisuuteen, lehtiartikkeleihin ja internet-julkaisuihin. Mietimme alustavasti opinnäytetyön raportin sisältöä ja kirjoitimme alustavan johdannon. Syyskuussa tapasimme opinnäytetyön ohjaajamme, joka oli tässä välissä vaihtunut toiseen. Tapaamisemme lopputuloksena teimme lopullisen rajauksen, joka karsi siirtymätilanteet kokonaan pois, sillä sitä käsittelevää teoriatietoa löytyi mielestämme liian suppeasti. Päätimme keskittyä laajemmin ja syvällisemmin tunteisiin, niiden käsittelyyn sekä musiikin vaikutukseen niihin liittyen. Tässä vaiheessa päätimme, että produkti lähetetään jokaiselle Ylivieskan alueen perhepäivähoitajalle sähköisessä muodossa.

Prosessi jatkui teorian ja produktin aktiivisella työstämisellä, eli aineiston keräämisellä niin teoriapohjaa kuin produktiakin varten. Etenemisen ohella produktin ja raportin rungot jäsentyivät selkeämpään muotoon. Päätimme lisätä raportin sisällöksi teoriaa sanataiteesta ja taiteesta yleisesti osana varhaiskasvatusta. Periaatteena oli työstää ensin teoriaa, josta voisimme ammentaa teoriaosuuden produktiin eli perhepäivähoitajien työkalupakkiin, ja jonka pohjalta voisimme valita sopivat laulut ja lorut sekä muut hyödylliset ohjeistukset.

Lähetimme perhepäivähoitajille toisen kyselyn sähköpostiin (LIITE 5). Kyselyllä halusimme vielä selvittää, minkälaista teorian tietoa perhepäivähoitajat kaipaavat produktiin ja minkälaisiin tilanteisiin sopivia lauluja ja loruja he erityisesti toivovat. Tavoitteenamme oli lisätä produktin käytettävyyttä ja arkilähtöisyyttä, sillä perhepäivähoitajilla itsellään on paras tieto siitä, minkälaisia tilanteita he arjessa kohtaavat. Valitettavasti emme saaneet kyselyymme yhtäkään vastausta, joten päädyimme kirjoittamaan teoriaosuudesta sellaisen, jonka arvelimme palvelevan perhepäivähoitajia mahdollisimman kattavasti, olematta kuitenkaan liian laaja. Aiemmassa haastattelussa perhepäivähoitajat kertoivat, että lasten tunnetaitojen kehityksessä kohdataan haasteita ja tunnetaidot ovat muutenkin heikommalla pohjalla aiempiin vuosiin verrattuna. Tämän vuoksi päätimme lisätä produktiin teorian tietoa tunnetaitojen haasteista sekä tunnetaitojen tukemisesta.

Päätimme tehdä produktiin laulu- ja lorukortit, jotka hoitajat voisivat tulostaa ja muokata itsellensä sopivimpaan muotoon (LIITE 4). Lisäksi kopioimme laulujen nuotit – siltä osin kuin se tekijänoikeuksien kannalta oli mahdollista – ja kirjoitimme sanat erillisille sivuille, esimerkiksi kansioon koottaviksi. Näin hoitajille tulee sekä pienemmät laulukortit että laulujen sanat nuottien kanssa isommilla, helpommin selattavilla sivuilla, jotta he voivat käyttää lauluja mahdollisimman monella tavalla. Laulu ja lorukorttien lisäksi teimme Spotify -soittolistan, johon kokosimme sekä työkalupakin sisältämiä lauluja että muitakin lapsille sopivia lauluja, jotka käsittelevät tunteita eri tavoin. Näin varmistimme, että myös ne hoitajat, jotka kokevat uusien laulujen opettelemisen pelkkien nuottien avulla hankalaksi, voivat ottaa käyttöön itsellensä tuntemattomia lauluja.

Produktiin kokosimme teorian tietoa (LIITE 1), kuvaloruja (LIITE 2), tunnetehtäviä (LIITE 3), laulu- ja lorukortit (LIITE 4) sekä laulujen sanat nuotteineen omilla, numeroiduilla sivuillaan. Produkti sisältää myös mielenterveysseuran tunnekortit (LIITE 4). Lisäksi kokosimme produktiin käytetyt lähteet eriteltyinä teorian, laulujen ja lorujen osalta sekä vielä muita hyödyllisiä kirjaehdotuksia ja linkkejä (LIITE 1).

Pyrimme valitsemaan produktin teoriaksi käytännönläheistä ja arkeen sopivaa tietoa, jonka muotoilimme mahdollisimman mielenkiintoiseksi ja helppolukoiseksi. Teimme teoriaosuudesta kattavan, jotta siitä olisi hyötyä monelta eri kannalta. Esimerkiksi teoria musiikista ja musiikkihetken pitämisestä auttaa jäsentämään musiikkihetkiä johdonmukaisiksi tiedostaen pedagogi-

sen näkökulman, esimerkiksi lapsen ikätason. Teoria tunteista, tunnetaitojen haasteista ja tukemisesta tuo lisää tietoa ja käytännön vinkkejä arkeen tunnetaitojen edistämiseksi ja kertoo niiden tiedostamisen tärkeydestä. Lisäsimme tuotteeseen kuvaloruja, jotta visuaalisesti oppivat lapset ja lapset, joilla on haasteita esimerkiksi kielenkehityksessä, hahmottavat loruja kuvien tukemina. Tunnetehävät tuotteissa lisäävät tunteiden käsittelyn monipuolisuutta ja auttavat lasta ymmärtämään, että tunteet voivat tuntua myös fyysisesti. Tuote sisältää myös Mielen-terveysseuran tunnekortit, joita voi käyttää monipuolisesti tunteiden tunnistamiseen, niistä keskustelemiseen ja tunnetaitojen opetteluun yleisesti.

Tekijänoikeudellisista syistä emme voineet laittaa tuotteeseen kaikkia haluamamme materiaalia. Puuttuvien nuottien kohdalle jätimme maininnan, mistä kirjasta kyseiset nuotit löytyvät. Kahden kirjan tekijöiltä saimme kuitenkin henkilökohtaisen luvan käyttää heidän kirjoissaan olevia runoja, lauluja ja nuotteja tuotteeseen, kun olimme heihin asiasta yhteydessä.

Esittelimme tuotteena tekemämme Laulu- ja lorutyökalupakin tulostetun esimerkkiversion Ylivieskan päivähoitotoimiston palvelupäällikölle sekä perhepäivähoidon ohjaajalle. Molemmilta saimme vain hyvää palautetta ja kiitosta työstämme. He olivat tyytyväisiä teoriaosuuteen, koska se käsittelee kattavasti eri-ikäisiä, myös ihan pienimpiä, joita perhepäivähoidossa on paljon, ja koska siinä on musiikin ja sanataiteen lisäksi teoriaa myös tunteista. Tuotteen laajuus (yhteensä 91 sivua) sai myös positiivista palautetta. Kuvalorujen ja tunnetehävien arveltiin olevan hyvä lisä muutenkin kattavaan työkalupakkiin. Erityiskiitosta saimme siitä, että valitsimme juuri perhepäivähoitajat kohderyhmäksemme, sillä he jäävät usein vähemmälle huomiolle opiskelijoiden projekteissa. Muutenkin esittelyssä tuli ilmi kaikin puolin tyytyväisyys tuotteeseen. Mitään kehitysehdotuksia ei tullut, vaikka niitä nimenomaan pyysimmekin, jotta olisimme voineet parannella tuotetta vielä ennen sen lähettämistä perhepäivähoitajille.

Ennen tuotteen lähettämistä lähetimme perhepäivähoitajille henkilökohtaiset kirjeet, joissa muistutimme, että olemme tekemässä heille opinnäytetyön tuotetta, jonka pian lähetämme. Samalla pyysimme heitä antamaan tuotestamme palautetta (LIITE 6). Opinnäytetyön ohjaaja tarkisti tuotteen, minkä jälkeen lähetimme sen perhepäivähoidon ohjaajalle, joka välitti työn eteenpäin perhepäivähoitajille sähköisesti. Pyysimme perhepäivähoitajia lähettämään palautetta meille, mutta valitettavasti emme saaneet yhtään palautetta sähköpostitse.

Seuraavassa vaiheessa keskityimme työstämään ja viimeistelemään produktin raporttia valmiiksi. Viimeistelimme raportin marraskuussa ja esittelimme sen loppuseminaarissa joulukuussa. Sovimme myös alustavasti perhepäivähoidon ohjaajan kanssa, että esittelisimme produktia tarkemmin perhepäivähoitajille yhteisessä kokoontumisessa. Tarkoituksena olisi esitellä produktia perhepäivähoitajille pidettävällä musiikkituokiolla, joka olisi koottu produktin sisältämistä lauluista. Tämä tuokio siirtyy kuitenkin ensi vuoden puolelle tiukkojen aikataulujen vuoksi, joten se jää opinnäytetyöstä pois.

8 POHDINTA

Produktin ja raportin tekeminen opinnäytetyönä sosionomiopintoihin liittyen on ollut kasvattava, opittuja asioita jäsentävä kokemus. Työ on herättänyt oivalluksia niin henkilökohtaisella kuin ammatillisellakin tasolla, kun on reflektoinut itseään, opiskeluaan ja omia kokemuksiaan. Esimerkiksi oman kokemuksen mukaan lapsen kiukku lievenee, kun hänelle lukee tunnetilaan sopivan lorun. Lapsi voi lorun avulla oivaltaa, että kaikki tunteet ovat sallittuja, ja muillakin on samanlaisia tunteita. Opinnäytetyö on ollut aiheen perusteella nappivalinta – mielenkiinto teoriaa ja sen työstämistä kohtaan on säilynyt ja tekijöinä me saamme palkinnoksi kattavan työkalupakin käytettäväksi varhaiskasvatuksessa ja sen arjessa, siellä minne se suunniteltiin.

Muodostimme työparina toimivan tiimin. Jalostimme ja täydensimme toistemme ideoita ja olimme samanveroisesti työstämässä sekä produktia että raporttia, eli työtä on tehty jaetusti opinnäytetyön eteen. Prosessin eteneminen lähti aaltomaisesti liikkeelle; alussa tunnustellen, mutta määrätietoisesti, välissä tyynesti ja lopuksi voimalla ja tehokkuudella produktin ja raportin valmiiksi saattamiseksi. Prosessin työn tehokkuutta ja aikataulutusta olisi voinut jakaa tasaisesti jaksottaen, koska aikataulujen vuoksi jouduimme pitämään kiirettä loppuvaiheessa. Tämä niin sanottu aalto-malli on ollut kuitenkin toimiva lopputulosta ajatellen, mutta myös aikataulutuksen tärkeyttä opettava. Opimme, että aikataulutuksen suhteen meillä on vielä parantamisen varaa. Etenimme opinnäytetyön prosessissa tekemättä liian tiukkoja suunnitelmia sisällöstä tai vaiheista, ja se osoittautui hyväksi ja meille toimivaksi tavaksi edetä. Tekemämme alustavat sisältösuunnitelmat ovat muuttuneet; paljon asioita on jäänyt pois, mutta vielä enemmän on tullut tilalle. Lopulta raportin teoriaosuus muodostui kattavaksi kokonaisuudeksi, jonka eri osuudet limittyvät yhteen toisiaan täydentäen.

Itse produktista, eli laulu- ja lorutyökalupakista muodostui toimiva paketti, jonka avulla tuetaan perhepäivähoitajia taidekasvattajina ja autetaan heitä edistämään lasten sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja. Produktin vahvuutena on sen monipuolisuus ja syvällisyys. Mainitut asiat voisivat olla myös kääntöpuolelta produktin heikkous. Laajan sisällön takia produktista olisi voinut tulla sekava ja vaikealukuinen, mikäli rakenne olisi ollut rikkonainen. Pelkäsimme prosessin keskivaiheilla produktin sisällön muodostuvan sekavaksi, joten kiinnitimme erityishuomiota jäseneltyyn kokonaisuuteen. Haastavinta on ollut aineiston valinta ja jäsentäminen sekä aikataulutaminen. Produktista saatu hyvä palaute ja tyytyväisyys vahvistivat kuitenkin sen laajuuden

positiivisia puolia. Palautteen mukaan produkti oli selkeä, monipuolinen ja helppolukuinen ja huomioi sekä eri-ikäiset lapset että tunteet ja taiteet riittävällä laajuudella.

Esteettisestä näkökulmasta produkti miellyttää silmää ja on selkeä sekä helposti lähestyttävä kutsuvalla ulkonäöllään. Jokainen käyttäjä voi valita produktista sopivan aineiston ja myös muokata ja täydentää aineistoa sopivaksi omaan käyttöön, esimerkiksi tulostamalla tietyt sivut ja lisäämällä myös omaa aineistoaan joukkoon. Produktin saa myös yksilöityä sen mukaan millaisessa muodossa sitä käyttää. Koska produkti on sähköisessä muodossa, se saattaa kiireisen arjen keskellä jäädä perhepäivähoitajilta esimerkiksi muokkaamatta tai ottamatta käyttöön, sillä jo tulostamiseen vaaditaan tarvittavat välineet ja aikaa.

Tulevalle lastentarhanopettajille, eli meille tekijöille, produktissa on paljon varhaiskasvattajana hyödynnettävää materiaalia. Opinnäytetyön aiheen kautta voi kiinnittää enemmän huomiota varhaiskasvatuksen tunnekasvatukseen ja musiikin hyödyntämiseen ja olla itse tunnekasvatusta edistävänä työntekijänä tiedostaen sen tärkeyden. Samoin voimme kiinnittää huomiota lastenkulttuurin ylläpitämiseen ja edistämiseen sekä taidekasvatuksen moniin mahdollisuuksiin.

Olisimme toivoneet perhepäivähoitajilta aktiivisempaa osallistumista kyselyihin vastaamisen ja palautteen antamisen muodossa. On kuitenkin ymmärrettävää, että heidän arkensa on kiireistä, joten välttämättä aikaa ylimääräisiin tehtäviin ei ole. Kiireisten aikataulujen takia emme ehtineet esittelemään produktia perhepäivähoitajille henkilökohtaisesti. Jatkosuunnitelmana aiomme esitellä produktin sisältöä myöhemmin yhteisessä tapaamisessa. Käytimme sekä teoriapohjaa että produktin sisältöä varten monipuolisesti ja runsaasti lähteitä. Olemme valinneet kriittisesti lähteitä, esimerkiksi ammattikirjallisuutta ja sopivaksi katsottuja nettilähteitä.

Eettisestä näkökulmasta ajatellen olemme kunnioittaneet tekijänoikeuksia produktissamme. Emme kopioineet luvatta nuotteja, ja kaikki lähteet on merkitty näkyviin sekä produktiin että raporttiin. Yhteistyömme perhepäivähoitajien ja perhepäivähoidon ohjaajan kanssa oli asiallista ja käsittelimme kaikkia perhepäivähoitajien vastauksia anonymisti. Otimme heidän toiveensa huomioon mahdollisuuksien mukaan. Teoriaosioissa käsittelimme yleisesti varhaiskasvatusikäisiä lapsia tasa-arvoisesti, huomioimme sekä pienet että isot. Voimme olla tyytyväisiä työmme lopputulokseen sekä produktin että raportin osalta.

LÄHTEET

Antola, K. 2011. Vuorovaikutuksen kehittäminen verkko-opinnoissa. Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajankoulutus. Opinnäyte. Saatavissa: <http://www.theseus.fi/handle/10024/34144> Viitattu 31.10.2016.

Atu Milja. 2012. Professori: Tukahdutettu tunne jää kehoon. Studio55. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.studio55.fi/terveys/article/professori-tukahdutettu-tunne-jaa-kehoon/124956> Viitattu 9.11.2016.

Brucker Heidi. 2015. Musiikki ottaa aivoon – voiko musiikki auttaa keskittymään? Yle. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://yle.fi/teos/ihmeellisetavot/artikkeli.php?id=127658> Viitattu 10.11.2016.

Eerola, T. & Saarikallio, S. 2010. Musiikki ja tunteet. J. Louhivuori & S. Saarikallio (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 259-278.

Eloranta, R. 2015. Musiikki välineenä varhaiskasvatusikäisten tunnekasvatuksessa. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatustieteen kandidaatin tutkielma. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45945/URN:NBN:fi:jyu-201505191899.pdf?sequence=1> Viitattu 10.11.2016.

Falenius Mia, Leino Mia, Leinonen Rauni, Lumme Riitta & Sundqvist Leena. 2006. Monimuotoinen/ toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali ammattikorkeakoulu. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html> Viitattu 25.10.2016.

Haapsalo, T. 2016. Lapsen tunnekasvatus. T. Haapsalo, K. Kirkkopelto & L. Repo. Mun ja sun juttu! – Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Premedia, 16-17.

Haapsalo Tiina, Kirkkopelto Katri, Repo Laura. 2016. Mun ja sun juttu! – Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Premedia.

Hakkola Kirsti, Laitinen Sirkka & Mirja Ovaska-Airasmaa. 1991. Lasten taidekasvatus. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hallam, Susan. 2010. The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. Institute of Education, University of London, UK. International Journal of Music Education. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.veronaschools.org/cms/lib02/NJ01001379/centricity/domain/206/International%20Journal%20of%20Music%20Education-2010-Hallam-269-89.pdf> Viitattu 25.10.2016.

Hietaniemi Helena. 2015. Musiikki vaikuttaa terveyteen kuin ihmelääke ja terapia – tepsii masennukseen, kipuun ja puhumattomuuteen. Helsingin Sanomat. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.hs.fi/hyvinvointi/a1447222471042?jako=d883f805460efb103748b9487be447e2&ref=og-url> Viitattu 20.11.2016.

Hongisto-Åberg Marja, Lindeberg-Piiroinen Anne & Mäkinen Leena. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa - HipHoi, Musisoi! Espoo: Fazer musiikki.

Hujala Eeva & Turja Leena. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Juntunen, Marja-Leena, Nikkanen, Hanna M. & Westerlund Heidi. 2013. Musiikkikasvattaja – Kohti reflektiivistä käytäntöä. Juva: PS-kustannus.

Kalliomäki A. 2010. Löytöretki tunteisiin – Tunnekasvatuksen opas alakoululaisen vanhemmalle. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäyte. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20457/Loytoretki%20tunteisiin.pdf?sequence=1> Viitattu 2.11.2016.

Kanninen Katri & Sigfrids Arja. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.

Kaure Mari & Rauhala-Vaahervaara Saija. 2014. Kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa – Teoriatietoa ja käytännön vinkkejä. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.talentia.fi/files/3313/Kielenkehitys1.pdf> Viitattu 8.11.2016.

Keltikangas-Järvinen Liisa. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY.

Keltikangas-Järvinen Liisa. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Koivunen Pirjo-Leena & Lehtinen Taisto. 2015. Kasvu Kiikarissa, Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS-kustannus.

Kosonen, S. 2015. Taide mielenterveyden edistäjänä. E. Marjamäki, S. Kosonen, S. Törrönen & M. Hannukkala. Lapsen mieli – Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen mielenterveysseura, 25-27.

Kullberg-Piilola, T. 2000a. Pettymys ja suru – ”Musta tuntuu pahalle.”. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksuu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 117-130.

Kullberg-Piilola, T. 2000b. Viha ja kiukku – ”Mä inhoon sua!”. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksuu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 96-111.

Kullberg-Piilola, T. 2000c. Rehellisyys voimavarana. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksuu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 37-46.

Kullberg-Piilola, T. 2000d. Miksi tunnetaitoja tarvitaan?. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksuu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 19-37.

Laitinen, J. 2015. Tunnekylläisyys. Kasvu – varhaiskasvatuksen ammattilaisille, 4. vuosikerta, 2.2015, 25-27.

Lyytinen, H., Eklund, K. & Laakso, M-L. 1998. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 40-65.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2016. Vanhempainnetti. Personallisuuden ja tunne-elämän kehitys. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/3_4-vuotias/persoonallisuus_ja_tunne-elama/ Viitattu 21.11.2016.

Marjamäki Elina, Kosonen Susanna, Törrönen Soile & Hannukkala Marjo. 2015. Lapsen mieli, Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen Mielenterveysseura.

Musiikinopetus Suomessa. 2007. Varhaisiän musiikkikasvatus. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.musiikinopetus.fi/fi/jarjestelma/varhaisian_musiikkikasvatus Viitattu 25.10.2010.

Nawrot, E.S. 2003. The Perception of emotional expression in music: evidence from infants, children and adults. Society for Education, music and Psychology Research vol 31 (I). 75-92.

Nummenmaa Lauri. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Tammi.

Nuorala Kaisa & Riipola Miia. 2016. KUVIO 1. Prosessikaavio.

Opetushallitus. 2013. Tunteesta tunteeseen. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunteet_mita_ne_ovat Viitattu 25.10.2016.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf Viitattu 10.11.2016.

Paasolainen, T. 2015. Musiikki ja lapsen mielen hyvinvointi. E. Marjamäki, S. Kosonen, S. Törrönen & M. Hannukkala. Lapsen mieli – Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen mielenterveysseura, 23-24.

Peltonen, A. 2000a. Empatia. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 73-83.

Peltonen, A. 2000b. Tunnetaidot ovat kaikkien ulottuvilla. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 13-18.

Peltonen, A. 2000c. Pelko ja rohkeus – ”Tuu mukaan, mua pelottaa!”. A. Peltonen & T. Kullberg-Piilola. Tunnemuksu – Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy, 131-139.

Poikkeus, A-M. 1998. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan – Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 122-138.

Pusa, T. 2009. Taide kestää elämän – taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 71-79.

Reunamo Jyrki. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus – Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.

Ruokonen, I. 2000. Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. S. Karppinen, A. Puurula, I. Ruokonen. (toim.) Elämysten alkupuolilla – Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab. 73–84.

Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 10-15.

Suojala, M. 2009. Lasten kirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyn laajentajana. I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 40-44.

Suvanto Kaisa. 2013. Jyväskylän kansalaisopisto. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.peda.net/veraaja/jklkansalaisopisto/tpopetus/sanataide/sanis> Viitattu 8.11.2016.

Talvitie S. 2006. Runo herättää ihanan suojaavan tunteen, Sanataidekerhon lapset lastenlyriikan tulkitsijoina. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro-gradu -tutkielma. Saatavissa: <http://docplayer.fi/14369549-Runo-herattaa-ihanana-suojaavan-tunteen.html> Viitattu 9.11.2016.

Tarkkonen Tuula & Sassi Pirkko. 2005/2006. Lapsi ja Taide – Puheenvuoroja lasten taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Vammaispalveluiden käsikirja. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/vammais-palvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde> Viitattu 9.11.2016.

Tunnemusiikki. 2016. Musiikki tunteiden säätelijänä. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.tunnemusiikki.fi/hyvinvointia+musiikista/musiikki+tunteiden+saatelijana/> Viitattu 10.11.2016.

Valamies Heljä. 2005. Musiikki soittaa tunteita. Tiede. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/musiikki_soittaa_tunteita Viitattu 9.11.2016.

Valta Laura. 2013. Musiikista muksuille elämän eväitä. Yle-Uutiset. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-6519408> Viitattu 9.11.2016.

Varhaiskasvatuslaki. 19.1.1973/36. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> Viitattu: 8.11.2016.

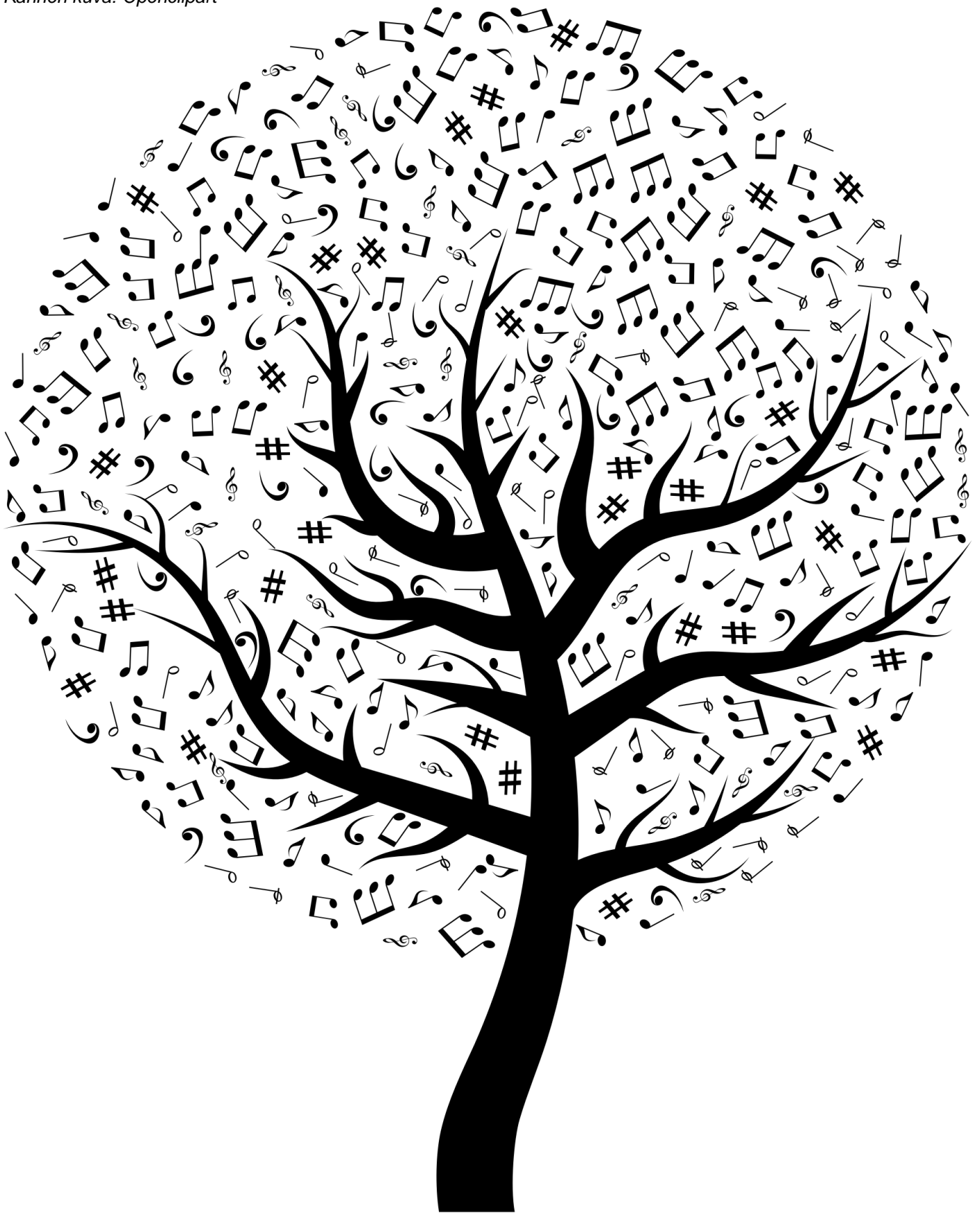
Vilka Hanna & Airaksinen Tiina. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Webster-Stratton Carolyn. 2010. Ihmeelliset vuodet – Ongelmanratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille. Helsinki: Profami.

Ylivieskan kaupunki. 2014. Perhepäivähoito. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ylivieska.fi/perhepaivahoito> Viitattu 8.11.2016.

Yrtti, A. 2011. Structural Factors In Preschool Children's Emotional Expression In Music. Jyväskylän yliopisto. Master's Thesis. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/27242/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-2011062911086.pdf?sequence=1> Viitattu: 10.11.2016.

Kannen kuva: Openclipart

LAULU- JA LORUTYÖKALUPAKKI VARHAISKASVATTAJILLE

HEI, SINÄ VARHAISKASVATTAJA JUURI SIELLÄ!

Tämä työkalupakki tehtiin osana Centria ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) varhaiskasvatusopintojen toiminnallista opinnäytetyötä. Työkalupakin aiheena ovat lapsen tunteiden käsittely loru- ja laulujen avulla, ja tämä aihe nousi Ylivieskan perhepäivähoitajilta. Työssä vastataan täten varhaiskasvattajien tarpeeseen. Työkalupakin aineisto sisältää eri lähteistä kerättyä teoriaa (s.1-13), loruja ja lauluja nuotteineen sekä muutamia tunteiden käsittelyyn liittyviä tehtäviä sekä tulostettavat tunnekortit. Lähteet, kirja- ja nettilinkit ja vinkit on liitetty pakin loppuun. Teimme myös oman julkisen Spotify – soittolistan, johon on koottu tunteista kertovia lastenlauluja. Soittolistaan on linkki, joka on pakin linkkiosiossa. Koko työkalupakin materiaali on tulostettavissa ja käytettävissä kunkin kasvattajan tarpeisiin vastaavasti. Esimerkiksi lorut, laulut ja kortit ovat siinä muodossa, että niistä voi tulostuksen jälkeen tehdä konkreettisia kortteja.

Työkalupakista löytyvä aineisto järjestyksessä:

- Hyvän musiikkituokion suunnittelu
- Musiikista ja sen vaikutuksista lapsiin
- Musiikki varhaiskasvatusta
- Sanataide ja kieli
- Tunteet
- Tunnekasvatus
- Tunteiden kehitys varhaiskasvatusta
- Tunnerehellisyys
- Tunnetaitojen haasteet
- Tukeminen
- Lähteet, linkit ja vinkit
- Nuotit ja laulujen sanat
- Tunnetehtäviä
- Lorukortit
- Kuvallorut
- Laulukortit
- Suomen mielenterveysseuran tunnekortit

Ei laulu työtä haittaa – mukavia hetkiä laulu -ja loru työkalupakin parissa!

Terveisin,

Kaisa Nuorala Miia Riipola

Kaisa Nuorala

Miia Riipola

HYVÄN MUSIIKKITUOKION SUUNNITTELU

Älä väheksy omia musiikillisia mahdollisuuksiasi – jokainen on omalla tavallaan musikaalinen. Positiivisen tunnelman luominen on tärkeää, jotta musiikkituokio onnistuu. Lapsille tulee tarjota onnistumisen elämyksiä turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä. Pysyvät rituaalit ja toimintatavat lisäävät lasten turvallisuudentunnetta. Niiden avulla lapsi oppii toimimaan tietyissä tilanteissa odotetulla tavalla, mistä hän saa mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia.

Hyvässä musiikkituokiossa tulisi toteutua kolme peruselementtiä: soittaminen, liikkuminen ja kuunteleminen.

1. Tuokion aloittaminen ja päättäminen

Musiikkituokio tulisi aloittaa ja lopettaa joka kerta samankaltaisena toistuvalla tavalla. Alkulaululla saadaan lapset tuntemaan itsensä tervetulleiksi, sillä voidaan tervehtiä lapsia yksittäin tai kaikkia yhteisesti. Alkulauluhetkestä saadaan keskittymistä ylläpitävä, musiikkikasvatuksellinen osa kokonaisuutta lisäämällä siihen elävää, monipuolista äänenkäyttöä, käsinukkeja tai rytmi- ja kehosoittimia.

2. Soittimien ja välineiden jakaminen ja kokoaminen

Toiminnan alkamisen tai vuoron odottaminen aiheuttaa lapsissa helposti hälinää. Tämän vuoksi musiikkituokion säännöt kannattaa tehdä kaikille selviksi alusta asti. Sääntöjen tulee olla helposti noudatettavia ja yksinkertaisia, jotta jokainen lapsi voi halutessaan toimia oikein.

3. Positiivinen palaute

Onnistumisesta tulee aina palkita sekä yksittäisiä lapsia että koko ryhmää. Myönteisellä palautteella luodaan hyvää mieltä ja kannustetaan yrittämään uudelleen. Lapsen tietäessä toimineensa oikein, hän osaa tehdä niin jatkossakin. Tällä tavoin annetaan lapsille positiivista huomiota ja voidaan samalla ennaltaehkäistä huomionhakuisten lasten häiritsevää käyttäytymistä.

MUSIIKISTA JA SEN VAIKUTUKSISTA LAPSIIN

- Varhaisiän musiikkikasvatus tarjoaa lapsille musiikillisia taitoja, valmiuksia, elämyksiä ja virikkeitä musiikkiharrastuksen syntymiseen.
- Musiikkiin reagoiminen on yksilöllistä, ja siihen vaikuttavat pääasiassa ei-musiikilliset tekijät.
- Musiikkikasvatuksella tuetaan lapsen luovuutta, itseilmaisua ja lapsen emotionaalista, sosiaalista, kognitiivista sekä motorista kehitystä.
- Musiikkikasvatuksella edistetään myös lapsen kielen kehitystä, kehontuntemusta, yhteisöllistä kasvua ja tunne-elämän kasvatustavoitteita.
- Arjessa käytettäviä musiikin toimintatapoja ovat loruaaminen, laulaminen, liikkuminen, soit-taminen, kuunteleminen, maalaaminen ja dramatisointi.
- Varhaiskasvatus tarjoaa keskeisen musiikillisen ympäristön varhaisiän kasvuvuosien ai-kana lapselle kodin lisäksi.
- Lapsen musiikkikokemuksiin tulisi liittyä hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemisen tunteita; lapsen ei pitäisi tuntea suorituspainetta musiikkikokemustensa yhteydessä.
- Innostuneen aikuisen tulisi johtaa musiikkituokioita leikinomaisesti ja lapsilähtöisesti; kun aikuinen välittää lapselle rakkauden musiikkia kohtaan, voi jokainen lapsi osallistua omalla tavallaan musisointiin.
- Musiikki voi toimia rauhoittavana, aktivoivana ja iloa ja intoa lisäävänä, kun sitä käytetään kasvuilmapiiriin luomisessa ja turhautumisen hetkinä. Esimerkiksi odotustilanteissa voi musiikki toimia helpottavana tekijänä harhauttamaan ikävästä tilanteesta tai lisäämään lapsen yhteistyöhalukkuutta.
- Musiikin avulla lapsi voi käsitellä vaikeitakin tunteitaan, sillä musiikillisen ilmaisun avulla lapsi voi antaa kanavan tunteilleen ja ajatuksilleen.
- Musiikki voi ohittaa sanallisen viestinnän välittäen taitoja, tunteita ja tietoa.
- Musiikki vahvistaa vuorovaikutustaitoja niin lapsiryhmässä kuin lapsen ja kasvattajan vä-lillä, laulu auttaa kokemaan läheisyyttä, läsnäoloa ja kohtaamista.
- Jokainen voi oppia itsestään ja toisistaan uusia puolia musiikin avulla, kun kanavoidaan energiaa ja opetellaan kuuntelutaitoja.
- Ryhmässä musiikki luo turvaa ja iloa, kun ollaan yhdessä yhteisen teeman äärellä.
- Musiikin parissa oleminen voi parantaa käsitystä omasta itsestään kehittämisen ja persoo-nallisia ja sosiaalisia taitoja ja ominaisuuksia, mutta vain jos taustalla on positiivisia ja palkitsevia oppimiskokemuksia.
- Musiikin käytöstä on hyötyä myös keskittymiseen, itseluottamukseen, emotionaaliseen herkkyteen, ryhmätyöskentelyyn, itsekuriin ja rentoutumiseen.

MUSIIKKI VARHAISKASVATUKSISSA

Lapselle voidaan soittaa ja hän voi kuunnella erilaista ja monimuotoista musiikkia ikätasosta riippumatta. Seuraavat kohdat koskevat lähinnä musiikkituokioita pedagogisesta näkökulmasta koskien lasten musiikillista kehitystä. Kun musiikilliset tehtävät on valittu lapsen ikätasolle ja ryhmälle sopiviksi, kaikki saavat onnistumisen kokemuksia.

0-1 –vuotiaana

- Yksinkertaisten sävelkulkujen ja rytmien käyttäminen; sanoilla ei ole lapselle suuremmin merkitystä.
- Tiettyjen lyhyiden laulujen liittäminen rauhoittamistilanteisiin.
- Luonnollisella sävelkorkeudella laulaminen lapselle.
- Lauletaan perushoivatilanteissa.
- Samojen laulujen ja lyhyiden sävelmien toistaminen.
- Tutustutaan eri äänilähteisiin; erilaisten musiikinäytteiden soittaminen.
- Loruillaan ja lauletaan lapsi sylissä.
- Huomioidaan lapsen jaksaminen ja mielenkiinto.
- Annetaan lapselle pieniä käteen sopivia soittimia.
- Kerrataan lapselle mieluisia lauluja.
- Rohkaistaan oman äänen käyttöön.

1-2 –vuotiaana

- Kuunneltavien musiikkien ja laulujen nimeäminen; lapsi voi toivoa mieluista laulua tai musiikkia.
- Harjoitellaan yhdessä kuuntelemista.
- Laulun liittäminen päivän toimintoihin.
- Päivittäinen loruilu.
- Kerrataan helppoja loruja ja lauluja ja leikitään omalla äänellä. Esimerkiksi eläinten äänien matkiminen.
- Rytmisoittimien ja kehosoitinien käyttö.
- Ensimmäisten kaksisäkeisten melodioiden laulaminen.

2-3 -vuotiaana

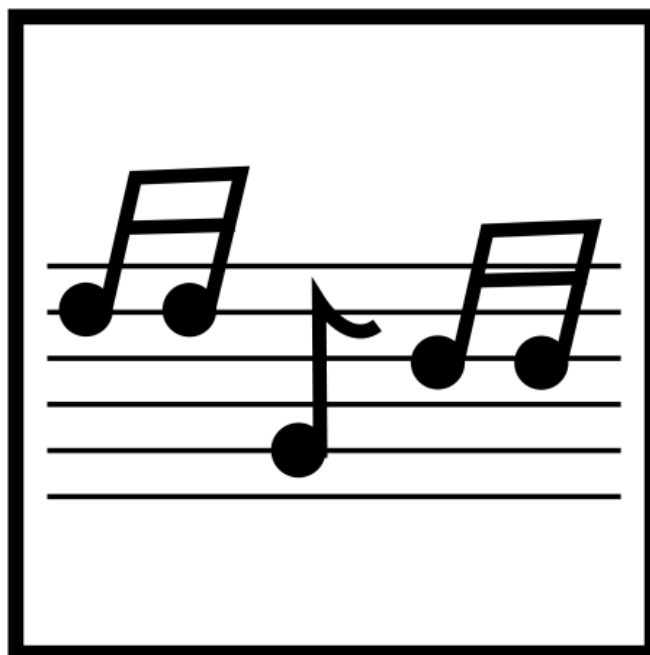
- Lapsille järjestetään mahdollisuuksia musiikkiesitysten seuraamiseen.
- Omatekoiset soittimet.
- Musiikilliset äänileikit oppimisen tueksi.
- Tunteiden herättäminen musiikin avulla; eläydytään esimerkiksi iloiseen musiikkiin.
- Yhdessä laulaminen ja loruilu lasten kanssa.
- Äänenvoimakkuuden vaihteluihin totuttaminen.
- Jatketään tutujen kaksisäkeisten laulujen käsittelyä, opetallaan soittamaan perussykettä.
- Lapsi oppii laulamaan tuttuja lauluja myös itsenäisesti.
- Lapsi loruilee ja improvisoi yksinkertaisia lauluja omista kokemuksistaan.
- Laulun tempo ei saa olla liian nopea ja sanojen on vastattava lapsen kielellistä kehitystä.

3-4 –vuotiaana

- Lapsen rohkaiseminen käyttämään omaa ääntään sekä laulamaan luonnollisesti ja jännittämättä.
- Lapsi harjoittelee vähitellen kuuntelemaan omaa ääntään, jotta voi tuottaa melodian oikein.
- Yksin ja yhdessä laulamista, sekä säestettynä ja ilman säestystä.
- Kannustetaan lasta keksimään sanoja itse.
- Tuttujen laulujen säestäminen soittimilla, joita lapsi hallitsee.
- Soitinten rakentelu itse ja erilaisten itsetehtyjen soittimien äänien vertailu.
- Tarpeeksi soittimia, jotta jokaisella lapsella olisi mahdollisuus soittaa samanaikaisesti (esim. jokaiselle rytmikapulat).
- Lapset tutustutetaan uusiin soittimiin, niin että yksi lapsi soittaa kerrallaan, jotta lapsi saa oman soittokokemuksen.

4-6 –vuotiaana

- Laulamista yhdessä ja yksin aikuisten ja muiden lasten kanssa.
- Eri tavoin laulaminen; hiljaa ja voimakkaasti, hitaasti ja nopeasti, surullisesti ja iloisesti.
- Nousevaan ja laskevaan ääneen sekä korkeaan ja matalaan ääneen tutustuminen.
- Lauluvalikoiman monipuolistuminen; lapset voivat opetella esimerkiksi helpon vieraskielisen laulun tai laulaa muitakin kuin lastenlauluja.
- Kuunnellaan tuttujen laulujen säestystä ilman sanoja.
- Kiinnitetään sävelpuhtauteen huomiota erityisesti yksinkertaisissa lauluissa.
- Lapsille voidaan puhua laulaen.
- Yleensä lapsi osaa jo laulaa ryhmässä.
- Erilaisten rytmien soittaminen.
- Soittimien monipuolinen käyttö.
- Kuunneltavaan musiikkiin voidaan liittää satuja, tarinoita tai muista taustoja.
- Kuunnellaan eri musiikkityylejä ja pohditaan niiden tunnusomaisia piirteitä.

Kuva: Papunet

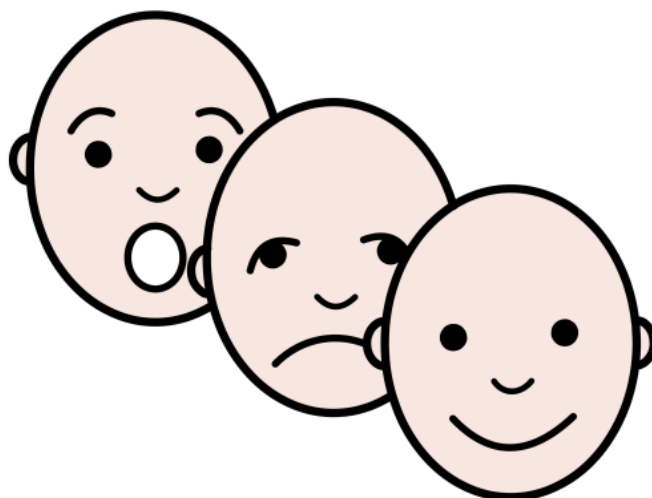
SANATAIDE JA KIELI

Kuva: Papunet

- Sanataide: leikkimistä sanoilla, lauseilla ja ajatuksilla sekä luovaa kielenkäyttöä nauttimalla teksteistä ja kirjallisuudesta, ja muille mieleen jäävällä tavalla sanottavan sanomista.
- Sanat herättävät ajatuksia ja tunteita, luovat henkilöitä, tilanteita, tunnelmia ja maailmoja.
- Sanataide on maailman, ihmisten ja itsenä tarkkailua ja huomioita; tuloksena syntyy muun muassa runoja, loruja, vitsejä ja tarinoita.
- Sanataiteessa keskitytään luovuuteen ja luovaan kielenkäyttöön siitä tietoisesti nauttien; jokaiselta ihmiseltä löytyy luovuutta.
- Kielen taitamista ja sen tehokeinoja sekä toisten osaamisten ja oivallusten nauttimisesta oppii sanataiteen avulla.
- Sanataiteesta on monipuolisesti hyötyä. Se tuottaa iloa esimerkiksi kuuntelemalla hassua tarinaa tai runoa.
- Kielelliseen kehitykseen, rikastamiseen ja ilmaisuun sanataide on myös oiva; se laajentaa myös mielikuvitusta vahvistaen itsetuntemusta ja itsevarmuutta kehittäen luovuutta ja ajattelutaitoja.
- Kielen avulla vuorovaikutus muiden kanssa voi kehittyä ja laajentua jatkuvasti. Lapsi luo kieltä apunaan käyttäen suhteita maailman ja itsensä välille aistien lisäksi. Kielen avulla tapahtuvat myös havaintojen jakaminen ja jäsenitys, kontaktit ja kokemusten kertominen.
- Läheiset ihmissuhteet luovat perustaa vuorovaikutukselle ja tunteiden jakamiselle. Onkin tärkeää, että aikuisen puhe ja lapsen toiminta, ilmaisut ja havainnot ovat sidoksissa samaan asiaan. Kielen oppimisen näkökulmasta lapsen ja aikuisen leikki- ja lukutilanteet ovatkin tärkeitä tutkimuksien mukaan.
- Aikuisten ja lasten yhteinen kulttuuri syntyy kasvattajan mahdollistamana vuorovaikutuksen kautta.
- Lasten omaan kulttuuriin kuuluu heidän tuottamansa vertaisryhmäkulttuuri. Leikki, laulu tai suullinen kerronta ilmentävät lasten tulkintoja ja käsityksiä aikuisten maailmasta.
- Ne lapset, joiden kielellinen kehitys on ryhmästä jäljessä syystä tai toisesta, ovat haasteena kasvattajalle. Näitä lapsia voi tukea selkeillä kuvatarinoilla.
- Luku-, loruttelu- ja satuhetket ovat tarpeellisia; niiden avulla lapset voivat osallistua aktiivisesti, eläytyä, jakaa mielikuviaan ja kokemuksiaan yhteisesti ja keskustella. Leikkisää suhdetta kieleen ylläpitää kiinnostavat lorut, riimittelyt ja sanaleikit.

TUNTEET

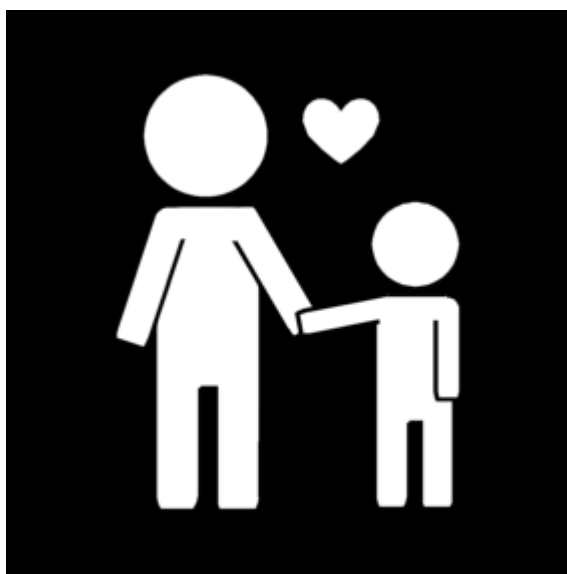

Kuva: Papunet

- Tunteet ovat mukana kaikissa ihmisen tekemisissä toimintaa ohjaten.
- Tunteita tunnetaan kaikkien aistien kautta.
- Tunteita ei voida jakaa myönteisiin tai kielteisiin, koska jokainen tuntee tunteet omalla yksilöllisellä tavallaan.
- Kaikki tunteet ovat oikeita ja hyväksyttäviä. Ne täytyy ilmaista kuitenkin niin, että ketään ei alisteta, uhata tai vahingoiteta.
- Tunteiden ilmaisemisen taito lisää ihmisen hyvinvointia mm. itsetuntemuksen kautta.
- Kasvattajan on tärkeä olla tietoinen tunteista ja niiden vaikutuksesta kasvatuksessa tapahtuvan vuorovaikutuksen vuoksi.
- Tunteita tunnetaan neljällä eri tasolla: fysiologisella (vapina, kasvojen punoitus, sydämen hakkaus), ilmaisemisella (sanat, eleet, ilmeet), sosiaalisella ja subjektiivisella tasolla.
- Ihmistä ei voi pakottaa kokemaan mitään tunteita ja niitä on myös mahdotonta tuottaa suunnitelmallisesti.
- Kasvattajan tulee tiedostaa ja käsitellä lapsen tunnereaktiot ja niiden herättämät tunteet itsessään.
- Lasta ei voi pakottaa puhumaan tunteistaan.
- Satujen, lorujen ja laulujen avulla lapsi voi siirtää tunteensa itsensä ulkopuolelle, jolloin niiden käsitteleminen on helpompaa.
- Joskus perheet voivat tarvita apua ja ammatillista tukea, lasten tunteiden huomioimiseen ja tunteiden käsittelyyn.
- Kasvattajalta vaaditaan sensitiivisyyttä tunteiden käsittelyssä.

TUNNEKASVATUS

- Lapsi oppii nimeämään tunnetilojaan ja käyttämään niitä oikeissa yhteyksissä aikuisen esimerkin avulla.
- Tunteiden säätelykyky on yksi kehityksellisistä saavutuksista, jota ei ole lapsella synnynnäisesti vaan se pitää opetella.
- Voimakkaiden tunteiden säätelemiseen ja tunteiden säätelemisen opetteluun lapset tarvitsevat aikuisten apua ja tukea.
- Tuen keinoina voidaan käyttää loruja ja lauluja, joiden avulla lapsi oppii aluksi nimeämään ja tunnistamaan tunteita ja lopulta voidaan siirtyä tunteiden säätelyn opetteluun.
- Tunteiden säätelykykyyn vaikuttavat lapsen hermosto, temperamentti ja kehitysvaihe.
- Tunne-elämän taso saattaa olla lapsen ikätasoa jäljessä. Tämä vaikuttaa muihinkin kehityksen osa-alueisiin.
- Myönteisten tunteiden näkyväksi tekeminen on tärkeää kiinnittämällä niihin huomiota ja sanoittamalla niitä.
- Lapsen kasvua edistää ja vahvistaa myönteisten tunteiden jakaminen.
- Hyvät sosiaaliset taidot, sosiaalinen pätevyys ja tovereiden hyväksyntä vahvistuu tietoisuudella tunteista.
- Muiden sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen opetuksen lomaan voidaan ottaa tunnekasvatus.

Kuva: Papunet

Lähde: Opetushallitus, Tunnemuksu, Ihmeelliset vuodet, Lapsen mieli & Mun ja sun juttu!

Suru ja pettymys

- Surun tunteen lievempi muoto on paha mieli.
- Lapsen kannalta on tärkeää, että hän oppii tunnistamaan pahan mielen sanoen siitä; tunnerhellisyys auttaa ilmaisemaan pahaa mieltä omalla tavalla.
- Sanoittaminen valmistaa kykyä surra; Ihminen tarvitsee selviytyäkseen suremisen taitoa.
- Lapsen oppiessa kertomaan pettymyksestä ja surusta, hänen kanssaan voi yhdessä miettiä syitä näille tunteille; syyn ymmärrys auttaa ymmärtämään paremmin ihmissuhteita, itseään ja muita.
- Surua ei voi väistää, mutta sitä voi oppia kohtaamaan ja tuntemaan tutustuen lapselle ominaiseen suremistapaan.
- Suru liittyy kuoleman lisäksi menettämisen moniin muotoihin.
- On tärkeää, että aikuinen pysähtyy kohtaamaan lapsen surun; aikuinen opettaa, että pettymys ja suru saa tulla ja näkyä ja toisiin ihmisiin voi turvautua.
- Aikuinen antaa mallin lapselle surun käsittelyyn; tunteisiin ei myöskään kannata jäädä liiaksi kiinni eikä niitä kannata suurennella.
- Pettymystä täytyy saada harjoitella siten, että ne tunteet eivät hallitse aikuisia ympärillä.
- Aikuisesta mitätön asia voi olla lapselle todella suuri ja merkityksellinen pettymys; älä vähättele tai mitätöi lapsen pettymystä.
- Lasta ei saa jättää yksin pettymyksen kanssa; hän tarvitsee kuuntelemista, lohduttamista ja syliin ottamista kuten surunkin keskellä.

Pelko

- Pelon tunne suojelee, varoittaa mahdollisesta vaarasta ja valmistaa toimintaan mielen ja kehon kautta lapsen eri kehitysvaiheissa.
- Pelossa näkyy yksilöllisyys; on edettävä lapsen tahtiin nimeten asioita, ilmiöitä ja tunteita.
- Suurimpiin pelkoihin lapsilla kuuluvat hylätyksi tuleminen ja yksin jääminen; aikuisen on huolehdittava, etteivät mitkään lapsen pelot lamaannuttaisi tai rajoittaisi hänen elämänsä liiaksi.
- Uusissa tilanteissa on tärkeää vahvistaa lasta; tunne turvallisuudesta on perusta ihmisen mielenterveydelle ja itsetunnolle.
- Turvan ja huolenpidon tarvitsemiseen on lapsella lupa.
- On tärkeää keskustella lapsenkin kanssa vaaroista ja vahingoittavista asioista.
- On hyvä osoittaa lapselle, ettei hän ole yksin pelon kanssa.
- Lapset omaksuvat herkästi aikuisen pelkoja.
- Jokin kielletty tunne tai ajatus voi olla joskus pelon taustalla.
- Pelon voittamisessa, eli rohkeudessa, lapsi tarvitsee onnistumisen kokemuksia; rohkeuden kannustaminen on hyväksi.

Viha ja uhma

- Oman tahdon ja pahan olon ilmaisuksi lapselle kiukku ja viha ovat tärkeitä; hän ilmaisee niitä temperamenttinsa mukaan.
- Vastaanottajassa voi herätä samanlaisia tunteita kuin kiukkuajalla, koska viha ja kiukku ovat voimakkaita tunteita.
- Kiukun ja vihan pelottavuus vähenee, kun lapselle sanoitetaan niitä kertoen mistä on tunnetilassa kysymys.
- On hyvä kertoa lapselle, että vihan ja kiukun tunteet ovat hyväksyttäviä, mutta eivät oikeuta kenenkään vahingoittamiseen tai tavaroiden rikkomiseen; opeta sallittuja keinoja kiukun purkamiseen. Esimerkiksi hyppiminen ja sanomalehden repiminen, rummun hakkaaminen jne.
- Joskus lapsi kääntää vihan tunteet itseään vastaan; hän saattaa kokea arvottomuutta ja epäonnistumista.
- Myös kielletyt kiukun ja pettymyksen tunteet voivat aiheuttaa pelkoa jatkuvaa epäonnistumista kohtaan.
- Kiukku ja pettymys voivat syntyä useimmiten kielloista ja rajoituksista.
- Lapsi ansaitsee sen, että hän herättää aikuisissa aitoja tunteita turvallisesti; hänellä ei ole pelkoa seurauksista.
- Kun lapsi on tunnekuohussa; älä jätä häntä koskaan yksin, ole lähellä lasta häntä sylissä pitäen tai kädestä pitäen lapsen sen hyväksyessä, kannattele tilannetta, jossa tunteet ylittävät lapsen hallintakyvyn.
- Älä kuitenkaan pidä kiinni lapsesta väkisin, jos tilanne ei sitä vaadi. Itsensä tai muiden vahingoittaminen edellyttää kuitenkin kiinnipitämistä.
- Aikuiselta tulee saada turvallisista rajoista, hyväksyntää ja rakkautta; rajojen kokeilu on yritys etsiä kärsivällisyyden keston kohta, josta syntyy turvallisuuden kokemus.
- Jokaisella lapsella on yksilöllinen rauhoittumistapa ja valmius tulla lohdututtamaan lähelle.

Ilo

- Myönteisten tunnetilojen hyödyt ovat muun muassa: asioiden laaja-alaisen kuvan ja uusien näkökulmien omaksuminen helpommin, oman käyttäytymisen parempi arviointi, uusien näkökulmien omaksuminen, parantaa kykyä joustavaan ja luovaan ajatteluun, ongelmanratkaisuun ja oppimiseen.
- Aikuisen mielenterveyden pohjaa ja yhteyden tunnetta (rakastuminen, ystävyys) luo lapsena koettu ilo.
- Syvimmältä luoteeltaan ilo on jaettava; on tärkeää tehdä ilo näkyväksi sanoittamalla ja huomioimalla se.
- Riehuminen ja hihkuminen ovat pienen lapsen ilon ilmaisukeinoja; isompana lapsi sanoittaa iloaan.
- On tärkeää, että lapsi saa ilmaista iloaan ja olla iloinen, kun hän tuntee ilon tunnetta.
- Lasta ei voi pakottaa tuntemaan iloa samoista asioista, mistä aikuinen tuntee iloa.

TUNTEIDEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSIISSÄ

0-1 -vuotiaana

- Perusturvallisuuden tunne muodostuu ja lapselle syntyy käsitys omasta itsestään.
- Turvallisessa ympäristössä lapselle syntyy luottamus kanssaihmiin.
- Luottamusta edistetään tyydyttämällä perustarpeet mahdollisimman nopeasti ja positiivisessa ilmapiirissä.
- Lapsen tunneilmaisuihin olisi tärkeää vastata, esimerkiksi lapsi ilmaisee itkulla nälkää; tämä onnistuu parhaiten keskittymällä ja tutustumalla lapseen.
- Kasvattajan tulisi hyväksyä lapsi sellaisenaan kuin hän on, sillä lapsi vaistoo aikuisen tunteet ja hänellä on kyky vastata niihin omalla tavallaan.

1-2 -vuotiaana

- Lapsi oppii tunnistamaan mielialoja.
- Lapsi muodostaa käsityksen omasta minästään suhteessa toisiin ihmisiin.
- Erilaiset kokemukset herättävät tunnereaktioita, jotka pohjautuvat aikaisempiin kokemuksiin ja muistikuviin.
- On tärkeää, että kasvattaja hyväksyy lapsen tunteet ja rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään myös sanallisesti. Kasvattajan olisi tärkeää kertoa lapselle myös omista tunteistaan.

2-3 -vuotiaana

- Lapsen kanssa opetellaan yhteisiä käyttäytymissääntöjä – ja tapoja, kuten oman vuoron odottamista sekä ryhmässä toimimista.
- Lapsen käsitystä itsestään kehittyvänä yksilönä tulisi vahvistaa. Hänelle tulisi osoittaa, että hän kelpaa juuri sellaisena kuin on.

3-4 -vuotiaana

- Lapsi alkaa rakentaa minäkuvaansa suhteessa toisiin ihmisiin. Lapsi oppii tällöin ennakkoimaan aikuisten reaktioita ja saattaa alkaa valikoida tunneilmaisujaan sen perusteella.
- Lasta tulisi rohkaista kertomaan ajatuksistaan ja kasvattajan tulisi tukea lasta muodostamaan myönteistä minäkuva.
- Kasvattajan tehtävänä on vahvistaa lapsen osoittamaa myötäelämistä ja tiedostaa, että lapsi jäljittelee käyttäytymismalleja, joita näkee hänelle tärkeillä ihmisillä.
- Läheiset ihmiset ovat tärkeässä roolissa lapsen arvomaailman muodostumisessa. Lasta on tärkeää kuunnella ja kunnioittaa.

4-6 -vuotiaana

- Lapsi opettelee toisten huomioon ottamista, nauttii ryhmässä toimimisesta ja osaa luoda me-henkeä; ryhmä on lapselle tärkeä kasvattaja.
- Mikäli lapsen toimintakeinot ovat suppeita, hän saattaa pyrkiä saamaan vastakaikua antisosiaalisella käyttäytymisellä, esimerkiksi häiriköimällä tai kiusaamalla. Tällainen toimintatapa on opittu jo varhain; lapsi on huomannut, että tällainen menettely on tuloksellista, joten antisosiaalinen käyttäytymismalli saattaa olla vahvistunut, mikäli siihen ei ole puututtu riittävästi.
- Tässä iässä lapsen moraalikäsitteet kehittyvät vähitellen. Lapsi oppii tekemään eron hyvän ja pahan välille ja pohtii oikean ja väärän eroa.
- Näinä ikävuosina harjoitellaan erityisesti tapakasvatusta.
- Lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen tukea ja läheisyyttä sekä opastusta.

TUNNEREHELLISYYS

- Tunnerehellisyys on tunnetaitojen opettelu lähtökohtana.
- Kasvattaja ilmaisee tunteitaan halliten omat tunnereaktionsa; lasta hämmentää, jos kasvattaja teeskentelee omaa tunnettaan toiseksi (on vihainen mutta esittää muuta).
- Kasvattajan tunnerehellisyys opettaa lasta luottamaan toisten sanomisiin.
- On hyvä, että kasvattajalla on kosketus omiin tunteisiinsa, kyky nähdä ja tunnistaa empaattisesti lapsen tunteet ja tarpeet sekä välittää lapselle empaattinen ymmärrys.
- Tunnerehellisyys tuo luottamusta vuorovaikutukseen, joka pohjustaa hyvää itsetuntoa ja tasa-arvoisten ihmissuhteiden solmimista.
- Lapsella on oikeus tuntea erilaisia tunteita, ja tunnerehellisyys onkin lapselle luontaista, jos hän ei ole oppinut piilottamaan tunteitaan.
- Eri tunteiden tunteminen sallitusti säilyttää lapsella positiivisen käsityksen itsestään ja elämästä, koska hän tulee toimeen omien tunteidensa kanssa.
- Lapset aloittavat tunnerehellisyyden opettelu tunteiden tunnistamisella ja nimeämisellä.
- Tunteiden nimeäminen auttaa kokoamaan ajatuksia ja rauhoittaa.
- Tunnesanoituksen opettelu jatkuu läpi elämän jokaisella.
- Kasvattajan tehtävä on mahdollistaa kaikkien tunteiden opettelu ja ilmaisu ryhmässä: erilaiset tunteiden ilmaisutavat ovat jokainen yhtä hyväksyttäviä, jos niihin ei sisälly toisten alistamista, uhkailemista tai vahingoittamista.
- Vertaisryhmässä lapsi huomaa muillakin olevan samoja tunteita kuin hänellä. Tämä kehittää empatiakykyä ja ymmärrystä, miltä toisista tuntuu.
- Lapset aistivat herkästi tunneilmapiirejä esimerkiksi ryhmässä.
- On muistettava, että jokaisella on oikeus yksityisyyteen; lastakaan ei saa pakottaa puhumaan tai kertomaan tunteistaan.

Kuva: Papunet

TUNNETAITOJEN HAASTEET

- Puutteet tunteidenkäsittelytaidoissa vaikeuttavat lasta hyötymään tehokkaasti toisten lasten seurasta; ryhmätilanteisiin saattaa liittyä ahdistusta, levottomuutta, kiusaamista ja kiusatuksi tulemista.
- Lasta voi myös hämmentää, jos joku toinen näyttää avoimemmin omat tunteensa. Hämmennys voi johtua siitä, että hän on itse kyvytön käsittelemään tunteitaan.
- Fyysisiä oloiloja (nälkä, kipu, väsymys) voi olla joskus vaikea erottaa tunteista.
- Tunteiden ja psykosomaattisten oireiden välillä on yhteys; oireita voivat olla esimerkiksi mahakivut, päänsärky, kastelu ja uni- ja syömishäiriöt. Suurimmalla osalla lapsista näitä oireita saattaa esiintyä lievinä.
- Jotkut elämänmuutokset voivat olla liian kuormittavia psyykkisesti käsiteltäviksi, josta voi seurata mainittuja psykosomaattisia oireita; tunteet ja tarpeet tulevat ilmaistuksi näkyvimmin kehollisesti.
- Tunteiden tunnistamisen ja hallinnan vaikeuksia liittyy neurologisperäisiin oireyhtymiin (esim. Asperger, Tourette ja ADHD).
- Tunnetaitoihin ja tunnekokemuksiin vaikuttaa myös lapsen kasvuolot ja yksilöllinen oppimishistoria.
- Tunnetaitojen ongelmat voivat tulla näkyviksi leikissä, kontaktien solmimisessa ja ikätovereiden kanssa toimeen tulemisessa; lapsi ei havaitse tunteita, ei näe tilanteita toisen näkökulmasta tai ymmärrä osuuttaan toisen tunteissa, hän vaikuttaa tunteettomalta ja hänen voi olla vaikea kontrolloida tunteitaan.
- Tunteidenkäsittelyn puutteiden takia lapsi saattaa tulla kiusatuksi ja vältellyksi.
- Tunnekylymyys on riski lapsen kehitykselle. Tausta tunnekylymyydelle on geeneissä ja biologiassa, mutta kasvatuksella ja kohtelulla voidaan lieventää tunnekylymyyden piirteiden esiintymistä.
- Lapsi voi kuitenkin oireilla esimerkiksi vaikeiden kotiolojen ja psykologisen kehityksen ongelmien takia tunnekylymästi olematta kuitenkaan pysyvämmin tunnekylymä.
- Empatialla, sensitiivisellä kohtelulla ja myönteisellä vuorovaikutuksella on positiivinen vaikutus tunnekylymyyteen; niillä voidaan lieventää tunnekylymyyttä.
- Lapsi oppii empatiakykyä saamalla itse empatiaa osakseen.
- Tunnekylymyyteen olisi tärkeää puuttua, sillä tunnekylymyyden seurauksena voi olla antisosiaalista käyttäytymistä myöhemmällä iällä.

TUKEMINEN

- Lapsen tunteiden tueksi kasvattajana:
 - Ole läsnä ja turvallinen.
 - Sanoita lapsen tunteet ”*Harmittaako sinua nyt?*” ”*Huomaan, kuinka paljon sinua harmittaa.*”
 - Huomioi lapsen yksilöllisyys hänen taitoineen ja taitopuutteineen.
 - Tiedosta miten itse osoitat ja näytät tunteesi ne sanoittaen; mallinna omat tunnetaitosi. Lapsi oppii esimerkistä.
 - Osoita, että aikuisetkin saavat suuttua ja pyytävät anteeksi tarvittaessa.
 - Rohkaise ja auta lasta ilmaisemaan omat erilaiset tunteensa esimerkiksi nimeämällä ne ja kertomalla keinoja tunteiden ilmaisuun sallitulla tavalla (esim. liike ja ääni).
 - Eriytä itsesi lapsen kiukusta rauhoittumalla.
 - Hyväksy ja kunnioita lapsen tunteita ohjaten hänen käyttäytymistään.
 - Yritä miettiä syitä lapsen tunteille.
 - Opetä ja auta lasta, että kehokin voi viestiä erilaisia tunteita.
 - Kehu lasta hänen säädellössään tai yrittäessään säädellä omia tunteitaan.
 - Kerro, että tunteet tulevat ja menevät; ikävältäkin tuntuvat tunteet laantuvat.
- Lasta auttaa jo 5-10 minuutin pituinen vuorovaikutushetki päivässä.
- Hyvät tunnetaidot suojaavat ja edistävät mielenterveyttä.
- Merkittävänä työvälineenä varhaiskasvatuksessa ovat empaattinen kuuntelu ja kohtaamisosaaminen.
- Lapsi saa turvaa ennustettavuudesta; lapsi tietää mitä arjelta on odotettavissa.
- Turvallinen ympäristö kehittää lasten tunnevoimavaroja.
- Turvaa voi välittää lapselle esimerkiksi läheisyydellä, lasten ajatuksia arvostamalla ja hyväksyvällä kosketuksella.
- Lasta kuuntelemalla ja hänen tunteidensa huomioonottamisella syntyy kokemus siitä, että aikuinen ymmärtää ja hyväksyy hänet tunteineen; lapsi kaipaa hyväksyntää ovatpa hänen tunteensa minkälaisia tahansa.
- Lapsen ymmärtäessä syyt erilaisille tunteille hänen on helpompi myös varttuneena selvittää ja analysoida eri tilanteita sekä oppia käsittelemään ja suhtautumaan erilaisiin tunteisiin.
- Jokainen lapsi reagoi tunteisiin yksilöllisesti ilmaisemalla niitä yksilöllisin väylin.
- Lorujen ja laulujen avulla tunnistetaan ja nimetään tunteita. Kun tunteet saavat nimen, selityksen ja ilmaisuesimerkkejä, niiden käsittelykin on helpompaa.

Teorian lähteet

- ❖ Anne Peltonen ja Tarja Kullberg-Piilola: Tunnemuksu, Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille.
- ❖ Auli Kalliomäki: Löytöretki tunteisiin, Tunnekasvatuksen opas alakoululaisen vanhemmalle.
- ❖ Carolyn Webster-Stratton: Ihmeelliset vuodet, Ongelmanratkaisuopas 2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille.
- ❖ Elina Marjamäki, Susanna Kosonen, Soile Törrönen ja Marjo Hannukkala: Lapsen mieli, mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan.
- ❖ Kaisa Suvanto: Mitä sanataide on?
- ❖ Laitinen J: Tunnekylläisyys. Artikkelin lehdessä Kasvu, varhaiskasvatuksen ammattilaisille.
- ❖ Mari Kaure & Saija Rauhala-Vaahervaara: Kielenkehityksen tukeminen. varhaiskasvatuksessa, Teoriatietoa ja käytännön vinkkejä.
- ❖ Marja Hongisto-Åberg, Anne Lindberg-Piironen ja Leena Mäkinen: Musiikki varhaiskasvatuksessa, Hip hoi, musisoi!
- ❖ Opetushallitus: Tunteesta tunteeseen.
- ❖ Seija Karppinen, Puurula Arja & Ruokonen Inkeri: Elämysten alkupuolilla, Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen.
- ❖ Susan Hallmam: The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people.
- ❖ Suojala: Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Lasten kirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyyn laajentajana. I. Ruokonen, Rusanen ja Välimäki (toim.): Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä.
- ❖ Tiina Haapsalo, Katri Kirkkopelto ja Laura Repo: Mun ja sun juttu! – Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä.

Kuva: Papunet

Laulujen lähteet

- ❖ Elina Marjamäki, Susanna Kosonen, Soile Törrönen ja Marjo Hannukkala: Lapsen mieli – mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan
- ❖ Siina Hirvonen: Siinan taikaradio (sisältää cd:n)
- ❖ Sirpa Sironen-Hänninen ja Jukka Salminen: Ipanakerä (sisältää cd:n), julkaistu tekijän luvalla
- ❖ Sirpa Sironen-Hänninen, Sirpa Ryyppö ja Jukka Salminen: Leppäkertin keinutuoli (sisältää cd:n), julkaistu tekijän luvalla
- ❖ Hannele Huovi ja Soile Perkiö: Tammen kultainen laulukirja
- ❖ Aija Leinonen: Hiljainen hyönteinen
- ❖ Hannele Huovi ja Soili Perkiö: Muumiperheen lauluretki (sisältää cd:n)
- ❖ Nukketeatteri Sampo: Lauluja
- ❖ Leena Järvenpää ja Sanna Uimonen: Soiva tuutulaulukirja
- ❖ Mauri Kunnas: Herra Hakkaraisen soiva iltalaulukirja
- ❖ Soili Perkiö: Soiva laulukirja
- ❖ Satu Sopanen ja Markku Kaikkonen: Lystitunti (sisältää cd:n)

Lorujen lähteet

- ❖ Johanna Venho ja Marjo Nygård: Linnunmaitoa kainalokanoille
- ❖ Aija Leinonen: Hiljainen hyönteinen
- ❖ Pia Perkiö: Ota syliin
- ❖ Sirpa Sironen-Hänninen ja Jukka Salminen: Ipanakerä
- ❖ Johanna venho ja Anne Peltola: Puolukkavarvas
- ❖ Jukka Itkonen: Villin lännen murmeli
- ❖ Jukka Itkonen: Sanamaa
- ❖ Jukka Itkonen: Leikkihaitari
- ❖ Pia Perkiö ja Sanna Pelliccioni: Kiitos! sanoi leijona, loruja lasten arkeen
- ❖ Eppu Nuotio: Silkkipaperitaivas
- ❖ Eppu Nuotio: Näin pienissä kengissä

Muut vinkit ja linkit

❖ Netissä kuunneltavat

Hannele Huovin runoja <http://areena.yle.fi/1-3393537>

Kuperseikkailu <http://areena.yle.fi/1-2637970>

Musarullaa <http://areena.yle.fi/1-2403368>

Lasten oma radio <http://www.lastenomaradio.fi/>

Tunnelaulu <https://www.youtube.com/watch?v=OEoe4iXRBUA&feature=youtu.be>

Tunnemusiikkia Spotifyssa <https://open.spotify.com/user/musati-voli/playlist/3WQGai2yhPTIU5c89Me5PQ>

❖ Tulostettavat tunnekortit: http://www.kvtl.fi/contentimages/Projektit/Mahti/MAHTI_tunnekortit_tulostusversio.pdf

<http://papunet.net/materiaalia/ideat/tunnekuvat>

❖ www.papunet.net

❖ Elina Marjamäki, Susanna Kosonen, Soile Törrönen ja Marjo Hannukkala: Lapsen mieli – mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kirjat/lapsen-mieli-mielenterveystaitoja-varhaiskasvatukseen-ja-neuvolaan>

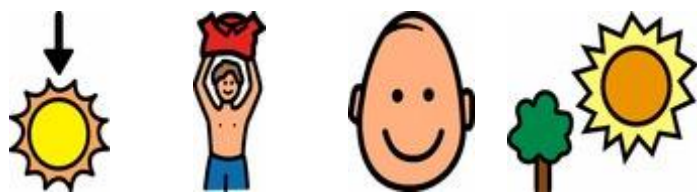
Tunnetehtävien lähde

❖ Kaija Lajunen, Minna Andell ja Mirja Ylenius-Lehtonen: Tunne- ja turvataitoja

Tunnekorttien lähde

❖ Mieli, Suomen mielenterveysseura

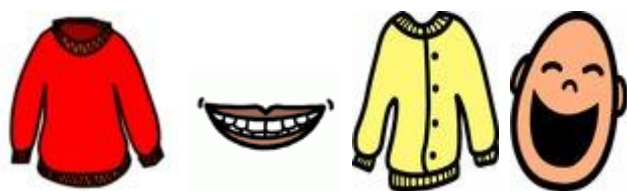
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>

Tänään puen ylleni onnellisen päivän.

Alusvaatteet aurinkoiset, sukat sangen suloiset.

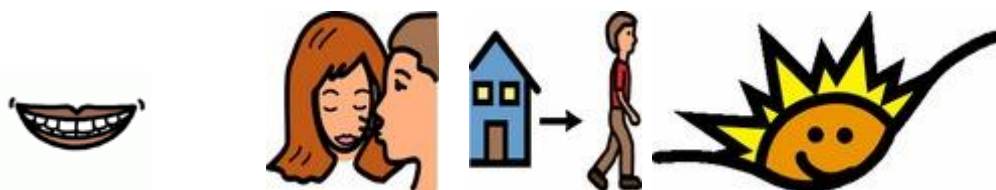
Paidan hymyreunaisen, takin naurunkarvaisen.

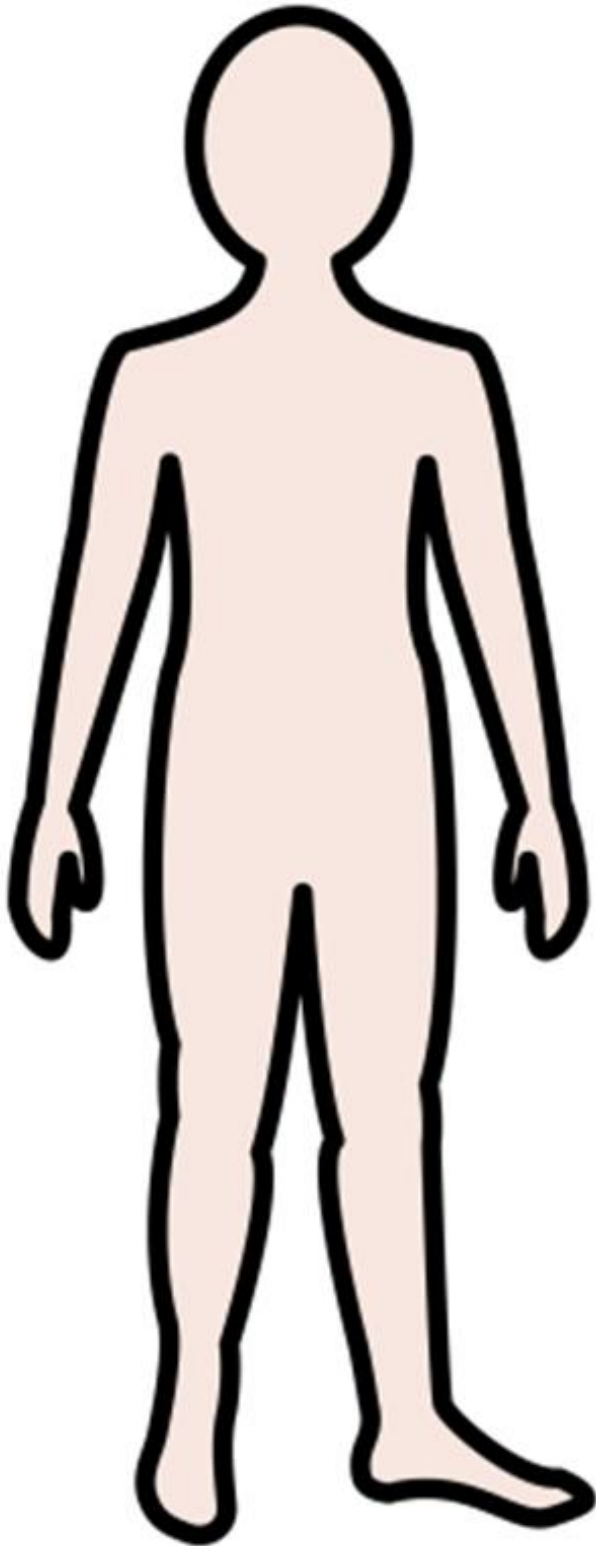
Housut hilpeät kantaa, kengät keveyttä antaa.

Naurua nuttuuni napitan, kauniisti kutrini kukitan.

Hymy huulilla, pusu poskella lähdän uuteen päivään.

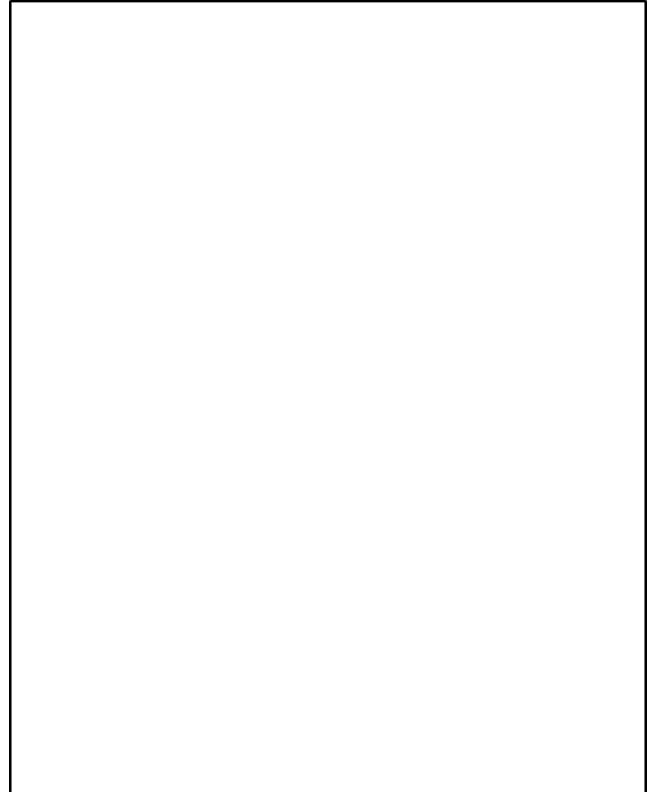

Pyydä lasta osoittamaan, missä hän tuntee:
iloa, pelkoa, surua, ikävää, jännitystä, häpeää, vihaa, inhoa jne.

Kuva: Papunet

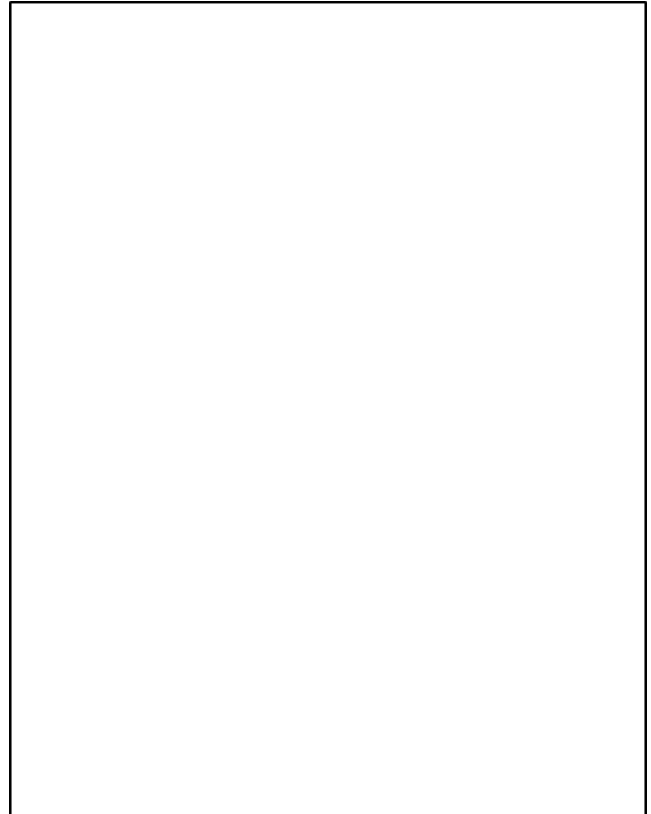
Mukaillen: Tunne- ja turvataitoja lapsille

Piirrä ja kerro

Olen iloinen kun

Olen surullinen kun

Olen vihainen kun

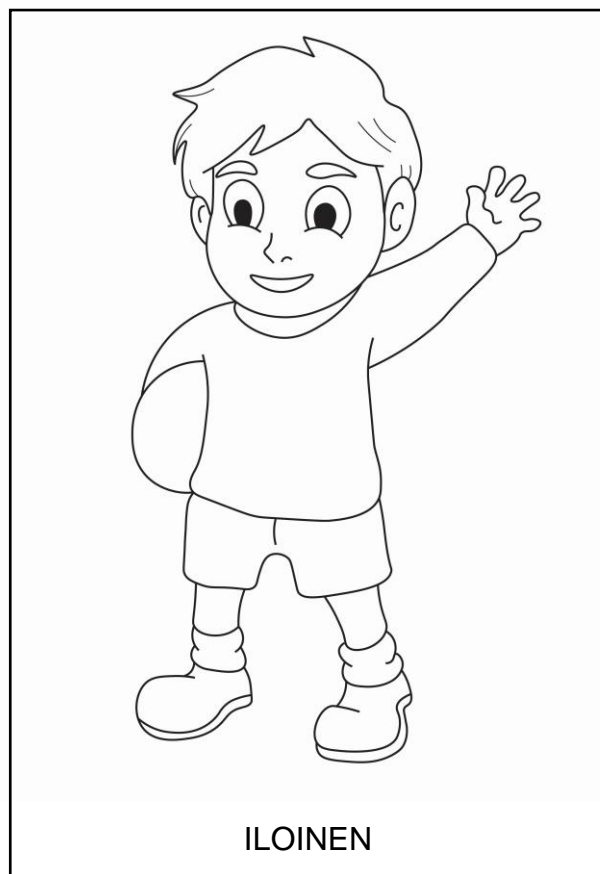
Pelkään kun

Aina ei tarvitse olla kiltti,
 hymyhuulta näyttää.
 Joskus voi kiljua niin kuin possu
 ja kiukkuista katsetta käyttää.
 Lupa on sähistä niin kuin kissa,
 harmit näkyviin piirtää,
 ettei ne möykkynä sydämessä
 pois iloa alkaisi siirtää.
 Minä saan itkeä. Minä saan nauraa.
 Minä saan kaivata, surra.
 Kaikenlaisia tunteita tuntea,
 vaan en toisia purra.
 Minä saan mököttää,
 minä saan haaveilla, olla muuten vaan.
 Kaikenlaisia tunteita tuntea,
 olla itseni kokonaan.
Sirpa Sironen-Hänninen: Ipanakerä 2011

PUHU MULLE HELLÄSTI

Puhu mulle hellästi. Usein myöskin halaa.
 Rakkaus meitä kasvattaa ihan hiljaa, salaa.
 Rakkaus meitä kasvattaa ihan hiljaa, salaa.

Ota syliin, silitä. Pidä lähelläsi.
 Hymyile ja rohkaise. Anna mulle käsi.
 Hymyile ja rohkaise. Anna mulle käsi.
Sirpa Sironen-Hänninen ja Jukka Salminen: Ipanakerä

ILOINEN

<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>

Hei,

Tässä on kolme kysymystä perhepäivähoitajille, joihin toivomme vastausta opinnäytetyömme kannalta. Työn aihe on musiikkityökalupakki perhepäivähoitajille keskittyen tunteiden käsittelyyn. Vastaukset antavat käytännönläheistä ja mielenkiintoista lisätietoa työhömmme.

1. Millaista tietoa sinulla on musiikin vaikutuksesta, tunteista ja loruista varhaiskasvatukseen liittyen? Millaista tietoa kaipaat?
2. Miten musiikki, laulut ja lorut helpottavat/voisivat helpottaa arkea?
3. Mitä haasteita kohtaat tunnekasvatuksen osalta?

Vastaukset voi lähettää sähköpostiin kaisa.nuorala@cou.fi
Käsitlemme vastaukset anonymisti.

Kiitos paljon vastauksistasi!

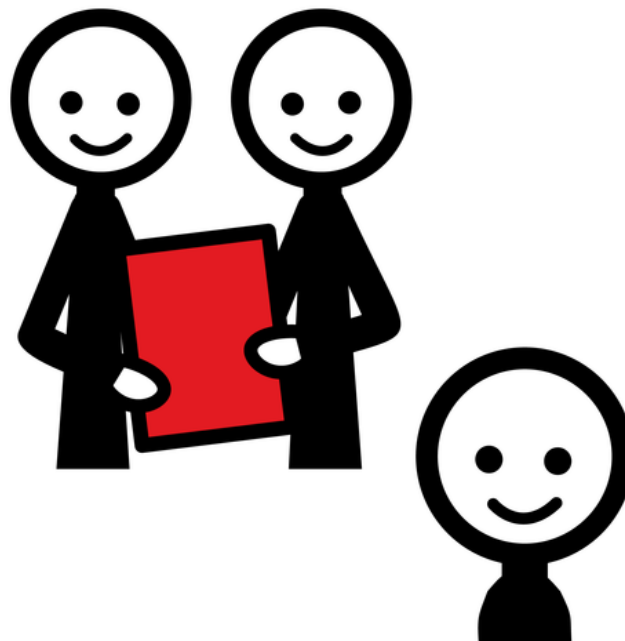
Ystävällisin terveisin

Kaisa Nuorala ja Miia Riipola, sosionomiopiskelijat Centria ammattikorkeakoulusta Ylivieskasta

TERVEHDYS

Hyvät perhepäivähoitajat, saatte pian sähköpostiinne tekemämme Laulu- ja lorutyökalupakin, joka on osa opinnäytetyöhömmme.

Työkalupakki sisältää teoriaa tunteista, sanataiteesta ja musiikista, lauluja ja loruja, tunnetehtäviä sekä tunnekortit.

Toivomme saavamme palautetta tuotoksestamme 24.11.2016 mennessä, jotta voimme hyödyntää sitä opinnäytetyössämme. Lähetämme teille myöhemmin myös linkin opinnäytetyömme nettiversioon, jotta voitte halutessanne lukea sen.

Antoisia hetkiä laulujen ja lorujen parissa!

Lämpimästi yhteistyöstä kiittäen,

Kaisa Nuorala ja *Miia Riiplä*

Kaisa Nuorala ja Miia Riiplä
Centria ammattikorkeakoulu
Ylivieskan yksikkö